דער יוד

DER JUDE

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואך.

פערלאג: חברה „אחיאסף.“

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.12 קראנען
האלביאהריג —.6
פירטעליאהריג —.3
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 ״
אמעריקא, ענגלאנד —.10 שילינג

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט
20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאהרליך —.5 רובל.
האלב יאהרליך —.3
פירטעל יאהרליך 1.50
מען קען אויך אויסצאהלען אין
3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רובל
דען 1טען אפריל — 2 ״
דע 1טען אויגוסט — 1 ״
איינצעלנע נומערן 15 קאפ.—
30 העללער.
ענדערן די אדרעס קאסט 20 קאפ.

קראקויא, אייר תרס״א. נומר 20. Krakau, 16 Mai 1901.

אינהאלט.

א) צום 5 קאנגרעס. ש. ראזענפעלד.
ב) פאליטישע איבערזיכט. י. ל.
ג) ל. פרין. בעל מחשבות.
ד) צווישען אונז גערעדט.
ה) צייטונגען פון דער וואך.
ו) די יודישע וועלט.
ז) אלגעמיינע וועלט נייעס.
ח) פאר וואס? סקיצע. יהודה שטיינבערג.
ט) דאס געעפענטע פענסטער. ערצעהלונג.
ד״ר גרשון לעווין.
י) דער בעל שם-טוב. יוסף קלויזנער.
יא) גאנץ בערדיטשעוו. פעליעטאן. שלום עליכם.

ה. תרס״א ← וואכען-קאלענדער (לוח) → 1901

די טעג פון חודש	וואך	אייר מאי־מאי	נייער ס. מאי	אלט. ס. מאי
א׳	זונטאג	ראש חדש.	19	6
ב׳	מאנטאג		20	7
ג׳	דינסטאג		21	8
ד׳	מיטוואך	ג׳ ימי הגבלה.	22	9
ה׳	דאנערס.	ערב שבועות.	23	10
ו׳	פרייטאג	א׳ דשבועות.	24	11
ז׳	שבת	ב׳ דשבועות.	25	12

קורצע פערצייכנונגען פון דער יודישער געשיכטע.

טאג	יאהר	
כ״ג	ד. התנ״ו	800 יודען האבען זיך זעלבסט אומגעבראכט עקדה״ש אין ווארמס.
״	ה. א׳	געהרג׳עט פיעל יודען אין פראנקפירט.
ב	ה, קצ״ת	האט קיסר אלברעכט צוריקגעגעבען יודען די פריהערע רעכטע.
ג	ד. התנ״ו	האבען די I. קרייצפאהרער געהרג׳ט 1300 יודען אין מאינץ.
״	ה. רמ״ו	פערברענט אין טאלעדא 750 אנוסים.
ד	ה תקמ״א	האט יאזעף II. פון עסטרייך יודען געגעבען בירגעררעכט.
ה	ה. תפ״ח	פערברענט עקדה״ש האחיםר חיים ור׳ יהושע רייצעס אין לבוב.
ו	ד. התנ״ו	האבען די קרייצפאהרער בערויבט די יודען אין קעלן.
״	ה. ש׳	האט פאפסט פויל III. פערבאטען עלילת דם.
״	ה. תקי״ט	געשטארבען ה ר ישראל בעל שם טוב.
ז	ה. תק״נ	געהרג׳ט אין הוראדנא עקדה״ש ה״ר אליעזר מווערבלאוו.

צו אבאנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE“, Krakau, Gertrudy 16.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf“, Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür 4.

אין וויען:
E. Torczyner, Wien II. Krumbaumg. I.

אין לאדז: ביי אונזערעס פערטרעטער:
S. Hochberg, Lodz, Cegielnianastr. 36.

דער „יוד“ איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאסט אונטער דער נומער:
1920 a Nachtrag VII.

הודעה:

הנני מודיע לסוחרים מרחוק ומקרוב, כי בבית הרשת הגילזען שלי הוצאתי עתה ארבעה מינים גילזען נבחרים בעטיקעט „Carmel“ כתבנית העטיקעט של יינות א״י מאת הפירמא „כרמל“ בווארשא. העטיקעט שלי מאושר מאת הדעפּערטאמענט למסחר והרשת המעשה. בתוך הגילזען ימצא הקונה פּרעמיות שונות. מריוח הגילזען ההם הנני נותן המשה % לטובת ישוב ארץ ישראל ע״י המורשה דפה בריסק דליטא.

האדרעססע אלי:

Х. Виторжу механич. фабрика гильзъ, Брестъ Литевскъ

ווייכטיג פיר ציוניסטען!!!

נאטען פיר די נייע יודישע נאציאנאלע לידער, נעמליך:

1) עוד לא אבדה תקותנו (עס לעבט אונזער האפנונג).
2) שם במקום ארזים.
3) ארץ אבותי.
4) ייא צעדער.
5) ציונס-ליעד.
6) צוריק אהיים.
7) Toward & Zion
8) My Father Land.

דיא פראכטפאללע נאטען, וועלכע קאסטען נור 9½ פּענס (35 קאפ׳) און מיט די ליעדער צוזאמען 1 שיללינג (50 קאפ׳) איז צו בעקומען אין די רעדאקציאן „Die Welt“ אין וויען, און ביי פערלאג „אחיאסף“ אין ווארשא, און ביי דעם פערלעגער ר. מאזין בוכהענדלער אין לאנדאן וועלכער איז דער הויפט אגענט פיר די גרעסטע בוכהאנדלונגען פון אייראפא און אמעריקא, און ביי איהם איז דער גרעסטער אויסוואהל פון אלער האנד ספרים און ביכער, אין אלע מאדערנע שפּראכען, אויך אלער האנד מעטהאדעס לעהרער ביכער, בריפען שטעלער און ווערטער ביכער, צו לערנען זיך ענגליש, העברעאיש, דייטש, פראנצויז אזיוו, אלער האנד בילדער, פערשידענע צייטונגען, אויך די יודישע וואכענטליכע צייטשריפטען „דער יוד“ און „די וועלט“ און אלע ציוניסטישע בראשורען. יעצט איז ערשינען 2 נייע בראשורען, פאריזער יודישע אויסשטעלונג, און אין וואס ליגט אונזער הילף, פרייז 1½ פּענס (6 קאפ׳). ספר נצח ישראל פון זאב שור בעל „הפסגה“ משיקאגא. דער ספר ענטהאלט 173 בלעטער ער איז איינער פון די וויכטיגסטע ספרים, פרייז 5 שיללינג (2.50 רובל). ספר רפואות להרמב״ם איבערגעשריבען פון די שריפטען פון בריטש מוזיאום אין לאנדאן, פרייז 1 שיללינג מיט 4 פּענס (70 קאפ׳).

די אדרעסע:

R. MAZIN, BOOKSELLER

100 old Montague str. London E. England.

עקסטרא בעקאנטמאכונג. קורצליך ערשיינט אין מיין פערלאג, גרופענבילד פון אלע דעלעגאטען פון 4-טען ציוניסטען קאנגרעס אין לאנדאן.

פּראכטאיינבענדע צו דעם „יוד“ 1900

רעעל און פּראכטפאל געמאכט

פּרייז 75 קאפּ׳; מיט פּארטא 90 קאפּ׳.

צו בעקומען ביי:

Издательство „Ахіасафъ“ Варшава.

דר. מ. גאטטליעב

קארמעליצקא 4

ארדינאטאר דער קליניק דעס קייזערליכען אוניווערסיטעטס אין **ווארשא.**

איננערליכע און קינדער קראנקהייטען העמיש-מיקראסקאפּישעס לאבאראטאריום פיר אונטערזוכונגען פון ליהות, אורין, זרע א.ד.ג.

צוקערניע ש. שפּינעלגלאז

ווארשא, נאלעווקי Nr. 10

(פארמאלס איגעלזאהן). וועלכע עקזיסטירט זייט 18 יאהר. פון דער צייט און זייט איך האב זי איבערגענומען אונטער מיינע אויפזיכט האב איך פיעל פערבעסערונגען איינגעארדענט. ריין, כשר, בילינ, בעשטעלונגען ווערען פינקטליך אויסגעפיהרט, היער און אויף דער פראווינץ. פיעלע ראנקען בריעפליך אויך מינרליך.

די צוקערניע בעזיצט 24 צייטונגען צום לעזען.

אהוב את המלאכה

אלע סארטען שפּיגעל - מאַכען גרינדליך לערנט אויס דורך בריעפע

דער 25 יעהריגער פראקטיקאנט אין די שפּיגעלפאבריקאציאן

Юдка Вейнблятъ

Варшава, Слизская 22.

עס ווערדען געזוכט ארביטער און ארבייטערינען וועלכע קענען מאשין-שטיקעריי-ארבייט. פיר גוטע בעלאהנונג. מילא נ׳ 44, וו. 68.

קרעם קאזימי

„מעטאמארפאזא“

דאס בעסטע קאסמעטישע מיטעל געגען זומער שפּראסען, מאכט דאס געזיכט ריין און צארט.

אלס איינציגער בעווייז פון עכטקייט איזט דער אונטערשריפט

Casimi

אָהנע דען אונטערשריפט איזט געפעלשט. ווירד אין אלע אפּאטהעקע און פערפום געשעפטען פערקויפט.

דער הויפט פערקויף איזט אין האנדעלס הויז

י. ב. סגל, ווילנא—אדעסע.

אין בעטראכט פון געפעלשטע „מעטאמארפאזא“ האט דער ערפינדער „קאזימי“ א נייעם ריסונאק אויף די פלאקאטען צוגעגעבען:

„די קוועלע פון שיינהייט“

„מעטאמארפאזא“

בעשטעטיגט פון האנדעלס און מאנופאקט. דעפּארטאמענט נ׳ 4683 וועלכער ווירד אין אילוסטרירטע זורנאלע פובליקירט ווערדען.

„העברי“

בית ספר לנערים

של

א. ליבושיצקי

WARSCHAU

Nowolipie 15/9.

י. ל. פּרץ, שריפטען

יובילעאום-אויסגאבע

פערשידענע אויפזעצע, פּאעזיע, ערצעהלונגען און בילדער, סאטירען און הומאַרעסקען, חסידישע און פאַליטאַנגען.

דאס הערויסגעבער-קאמיטעט איז מודיע, אז דאס בוך איז שוין אבגעדרוקט און ווערט צושיקט צו דען אבאנענטען.

דאס בוך ענטהאלט 60 גרויסע דרוק-בויגען מיט דעם פּאטרעט פון דעם יובילאט.

פּרייז מיט פּארטא: 2 רובל. אין א פּראכט-באנד: 2.50

צו בעקומען אצל הכותב וחותם בשם הועד המו״ל ע״פ האדר.:

Я. Динезону Варшава, Милая 7. - J. Dienesohn Warschau, Mila 7.

און ביי חברת „אחיאסף“.

III. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 20

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.12 קראנען.
האלביאהריג —.6 "
פירטעליאהריג —.3 "
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 "
אמעריקא, ענגלאנד —.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדע קליינע שורה פעטיט
20 העלער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Erscheint Donnerstag.

דער יוד

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואך.
פערלאג: חברת „אחיאסף".

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ-יאהרליך —.5 רוביל.
האלב-יאהרליך —.3 רוביל.
פירטעל-יאהרליך 1.50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 "
דען 1טען אויגוסט — 1 "

ענדערען די אדרעססע קאסט 20 קאפ.

קראקויא, אייר תרס"א. נומר 20. Krakau, 16 Mai 1901.

צום 5 טען קאנגרעס.

.III

אז עס וועט שוין יא זיין א קאנגרעס, דארף ער ניט און טאר ניט האבען דעם כאראקטער פון די קאנגרעסען, וועלכע מיר האבען ביז איצטער געהאט.

קוים האבען מיר זיך איבערצייגט — און איך מיין אז אלע פער־שטענדיגע ציוניסטען האבען זיך איבערצייגט — אז אויף די קאנגרעסען, ווי זיי זענען געווען ביז איצט קען מען ווייניג וואס אויפטהון; קוים זעהען מיר אז אונזער ארבייט ביז איצט, האט ניט געבראכט אפילו קיין קליינעם חלק דערפון וואס עס וואלט געדארפט ברייננען אזוי פיעל מיה און מאטערניש, וועלכע האט אזוי פיעל מענשען געקאסט, און קוים זאגען אונז די גרויסע אז גרויסע קאנגרעסען זענען אונז נייטהיג פאר די גרויסע וועלט... אלזא איז קיין אנדער מיטעל ניטא, ווי אונזערע קאנ־גרעסען אין צווייען איינצוטהיילען; ס'זאל זיין אי פאר אונז אי פאר די וועלט, מען זאל נוטצען ברייננען אינווייניג און, אויב ס'איז מעגליך, שעפען נוטצען פון דרויסען.

די זאך איז איינפאך: עס מוז אלע יאהר געמאכט ווערען א קאנגרעס, א געשלאססענע פערזאמלונג, פון אלע מיטגליעדער פון אקציאנס־קאמיטעט, און צו זיי נאך די וויכטיגסטע ארבייטער, בפועל ממש, אין ציוניזם אין די גרויסע צענטרען. די ווייסען וואס מען דארף טהון, וואס ס'פעהלט אין פערשידענע ארבייטען אין ציוניזם, און יעדער, ווער ס'איז ערנסט אריינגעטהון אין דער ארבייט, קען א גראדע עצה געבען ווי אזוי און מיט וואס די בעמערקטע פעהלער אויסצובעסערן. אזא קאנגרעס, אהן גרויסע פאראד, אהן דעקאראציעס, אהן פאלקספער־זאמלונגען און אהן „גאלדענער יוך" וועט ניט זיין פערבונדען מיט קיין גרויסע הוצאות, מע וועט ניט דארפען פאהרען מעבר־לים, מע וועט איהם קענען מאכען שטילערהייט ווי מען זאגט, פאר איינענע עטליכע מנינים מענשען, אין דייטשלאנד, עסטרייך אדער אפשר אפילו אין רוסלאנד.—

כ'לעבען, די רוסישע יודען זענען שוין אויסגעפאהרען א וועלט, ס'וואלט גאר קיין עולה ניט געווען, מען זאל שוין אמאל קומען צו זיי... די 70 אדער 80 מענשען וועלען זיך איינטהיילען אין פער־שיעדענע קאמיסיעס, וועלכע וועלען זיך בעשעפטיגען מיט פערשיעדענע פראגען. צו די קאנגרעסען, מיין איך, וועט מען קענען אויסקלייבען טיכטיגע מענשען, ווארום ניט יעדערער, וועלכען מען קען מצרף זיין צו א מנין, און שיקען פאר א דעלעגאט צו א קאנגרעס, וואו דער עיקר איז פיגורען, טויג צו אזא קאנגרעס, וואו דער עיקר איז די א ר ב י י ט און דער מענשען־פערשטאנד... די קאמיסיעס וועלען רוהיג און אהן טומעל קענען ארבייטען 8 אדער 10 טעג. אז אלע וועלען פערטיג זיין מיט זייער ארבייט, וועט זיין אנ'אלגעמיינע פערזאמלונג פון אלע קאמיסיעס, וואו אלעס וועט צוזאמענגענומען ווערען אין איינעם און פערטיג.

אויב ס'וועט נייטהיג זיין, וועט מען איינמאל אין 3 אדער 4 יאהר צונויפרופען א גרויסען, א דעקאראציאנס קאנגרעס ערגיץ וואו אין דער וועלט פאר די וועלט...

אי דער וואלף וועט זיין זאט אי די ציעג וועט זיך פאשען...

איז מעגליך אז שוין טאקע היינטיגעס יאהר זאל נור אט אזא ארבייטס־קאנגרעס צונויפגערופען ווערען?

ליידער מוזען מיר ענטפערן: ניין!

כדי אז א קאנגרעס פון קאמיסיעס זאל קענען עפיס אויסארביי־טען, מוזען די קאמיסיעס האבען גענוג מאטעריאל דערצו. דאס מאטע־ריאל מוז אנגענרייט ווערען בייציייטען, אין פערשיעדענע לענדער און אין פערשיעדענע געגענדען דורך פיעל קליינע קאמיסיעס, וועלכע וועלען צוזאמענעמען, מיט זאך־פערשטענדנים, סטאטיסטישע ידיעות איבער פערשיעדנע פראגען, עקאנאמישע, קולטורעלע א. ז. וו. אט אזא מין אר־בייט דארף דויערען אם וועניגסטען א גאנ'ן יאהר ביי גוטע'ר ארבייט. דאס איז, פערשטעהט איהר, ניט קיין שקלים קלייבען אדער גראשענע ביכליך פערקויפען, עס איז אפילו ניט קיין טענ'ן און פוסטע דרשות לכבוד דעם הייליגען רעיון, וואס יעדער שטיקיל משכיל, געהאפטער אריים בחור, אדער אין א נויט אפילו קינדער פון עלף צוועלף יאהר (א מעשה שהיה) קענען עס אבטהון. דאס פאדערט א געוויסע בילדונג. מען דארף זוכען אין סטאטיסטישע ארכיווען, מען דארף וויסען דעם צושטאנד פון פערשיעדענע מלאכות, די לאגע פון פערשיעדענע בעלי־מלאכות, דעם צושטאנד פון פערשיעדענע מסחרים, קרעדיט, פראצענט א. ד. ג. די סומען, וועלכע ווערען פערנוצט אויף פערשיעדענע צדקות; די היי־גיענישע צושטענדע, קראנקהייט א. ד. ג. קולטורעלע צושטענדע: ווי־פיעל און וואסערע הדרים, פריוואט חדרים אדער הברה'שע, אקציאנערנע שולען (ס'זענען דא אקציאנערנע געזעלשאפטען אויף שולען אויך...),

שולען פריוואטע אדער קאזיאנע, פון וועלכען כאראקטער זיי זענען, וואס פעהלט אין זיי, מיט וואס און מיט וויפיעל קען מען זיי אויסבעסערען, וויפיעל "האנדווערקערשולען" זענען דא, וואס איז נייטהיג, מען זאל אין זיי לערנען און וואס ווערט אין זיי געלערנט, אונזערע בעריהמטע תלמוד־תורה'ס מיט די בעריהמטע עזעל־קעפ אן דער שפיטצע מוז מען נאטירליך אויך בעטראכטען א. ז. וו.

היינט די בעדערפנישען פון פערשיעדענע ערטער, מיט וואס בעשעפטיגען זיך דארט יודען אם־מייסטען און מיט וואס וואלטען זיי זיך נאך געקענט מיט נוטצען בעשעפטיגען און בעשעפטיגען זיך ניט.

זעלבסטפערשטענדיך אז די צאהל פון די ציוניסטען און אנטי־ציוניסטען מוזען אויך קומען אין בעטראכט א. ד. ג.

נור אויף גרונד פון אזעלכע ארבייטען וועלען די קאמיסיעס — וועלכע מיר שטעלען זיך פארלייפיג פאר אויף די צוקינפטיגע ארבייטס־קאנגרעסען — קענען עטוואס אויסארבייטען, וועלען זיי קענען עפיס אויפטהון; נור דאן וועט מען קענען אויסארבייטען א פראגראם פון ארבייט, דורך וועלכער מיר וועלען זיין אומשטאנד טהון, שוין טאקע יעצט, עפיס פאר אונזער פאלק; דורך וועלכער מיר וועלען ביסליכווייז קענען דאס פאלק ארגאניזירען, צונויפקניפען, מען זאל זיך פיהלען ווי איין מענש, אדער, ריכטיגער, האטש ווי איין פאלק.

נור דורך אזא ארבייט, וועלכע זאל ארומנעמען אלע לעבעדיגע אינטערעסען פון דעם פאלק, אלע זיינע טעגליכע לעבענספראגען, וועלען מיר קענען דאס פאלק טאקע מיט אנ'אמת ארום זיך ארומנעמען; נור דאן וועט עס אויף אונז קוקען ווי אויף זיינע אמת'ע גוטע פריינד, נור דאן וועלען מיר האבען א געזונדען פלאין, אויף וועלכען מיר וועלען מיט דער צייט קענען באמת אויסבויען אונזער צוקונפט...

פארלייפיג האבען מיר אין דער הינזיכט גאר ניט געטהון, ס'פערשטעהט זיך אז פארלייפיג האבען מיר נאך ניט וואס צו געבען אונזערע קאמיסיעס, כדי זיי זאלען דערפון קענען עפיס מאכען.

פריהער מוזען מיר האבען די פ י ע ל קליינע קאמיסיעס אין פערשיעדענע שטעדט און געגענדען; נאך פריהער אבער מוזען מיר האבען אנ'אויסגעארבייטעס פראגראם, נאך וועלכען די קליינע קאמיסיעס זאלען אין זייערע קליינע און גרויסע שטעדט ארבייטען, אום דאס רוי־מאטעריאל צו שאפען.

אזא פראגראם מוז און דארף אויסגעארבייט ווערען אויף א קאנגרעס.

אויב דער 5־קאנגרעס קען ניט זיין קיין ארבייטס קאנגרעס, ווי מיר שטעלען זיך איהם פאר אין דער צוקונפט, דארף ער און זאל זיך בעשעפטיגען מיט דעם אויסארבייטען פון אט אזא מין פראגראם, ווי מיר האבען דא פארגעשטעלט אין איינינע שטריכען.

דאס איז כמעט די וויכטיגסטע פראגע, וועלכע מוז אויספיהרליך בעהאנדעלט ווערען אויף דעם 5־טען קאנגרעס. ניט ווייניגער וויכטיג איז אויך די פראגע פון די ארבייטער אין פאלעסטינא אדער קאלאניזאציאנס־פראגע איבערהויפט. די פראגען קענען אויך ניט אבגעפטר'ט ווערען מיט אזא מין רעפעראט, פול פראזען און געריכטע פארע, ווי די וואס מע לאזט אונז, ברוך השם, הערען אהן צאהל אויף אונזערע קאנגרעסען.

און ווער אפילו פון אונזערע גרעסטע אפטימיסטען און מגזמים — וועט ניט מודה זיין אז ס'איז שוין צייט, מיר זאלען אויפהערען אין די אננעלגעגהייטען טאפען אין דער פינסטער?

פעלעטאן.

גאנץ בערדיטשעוו.

(א ריכטיג בעשרייבונג פון דער שטאדט בערדיטשעוו מיט אלע איהרע אנטיקליך).

ארויסגעגעבען פון

ש ל ו ם - ע ל י כ ם.

דאס דריטע קאפיטעל.

בערדיטשעווער רעסטאראנען.

"כשר! בכאן עסט מען פריש און וואלוועל! שרה אינדיק".

איבערגעלייענט אזא מין אויפשריפט, קלעטער איך ארויף אויף גליטשיקע טרעפ אויפ'ן צווייטען שטאק פון א רויטען נאקעטען מויער, און האטש די ריחות וואס לאזען זיך הערען אויף די טרעפ זענען עפיס ניט אזוי איינגענעהמען פאר דער נאז, נאר "א הונגעריגער מאגען קלויבט נישט איבער"...

— וואו איז דא ערגיץ שרה אינדיק? — טהו איך א פרעג ביי איין אלטען יודען מיט א געל פנים, וואס זיצט אויף דער ערד און פערדעכט איין אלטען מאטראץ.

— ווייט! — מאכט צו מיר דער אלטער און טהוט א פאטש דעם מאטראץ און עס געהט פון איהם א גרין רויכעל.

— אוועקגעפאהרען? — פרעג איך איהם.

— אוועקגעפאהרען! — מאכט צו מיר דער אלטער און שאקעלט מיט'ן קאפ — אוועקגעפאהרען אויף אייבי!...

— געשטארבען? ברוך דיין אמת! — זאג איך און וויל מיך ארויסכאפען צוריק.

— יא, — מאכט ער — געשטארבען. ערב־פסח ווערט זעכס יאהר אז זי איז געשטארבען. גלויבט מיר איך האב זי נאך ניט פערגעסען אויף קיין מינוט אפילו! ווי קען מען דען אזעלכם פערגעסען? איהר קאכען, איהר באקען, איהר בענעהן זיך מיט דער וועלט, איהר רעדען מיט א מענשען און איהר צוטרעפען מיר מיט מיין שגעון! נאר איך פערשטעה ניט, איך בעדארף אייך דען דערצעהלען? איהר האט דאך זי מסתמא געקענט?

— פון וואנען — זאג איך — האב איך זי געוואלט קענען, אז איך בין דאס ערשטע מאל אויף מיין לעבען אין בערדיטשעוו?

— הערסט! היינט וואס זשע — זאגט ער — פרעגט איהר זיך נאך אויף שרה'ן?

— איך פרעג גאר ניט אויף שרה'ן — זאג איך — איך פרעג צי איז דא דער רעסטאראן "שרה אינדיק", וואס שטעהט אויפגעשריבען אויף דער וואנד. איך וויל עפיס עסען.

— עפיס עסען? — מאכט ער צו מיר — הערסט! היינט וואס זשע שווייגט איהר?... רחל! רחל!

און עס בעווייזט זיך א שווארץ־הנ'ווריג ווייביל מיט שווארצע לאכענדיגע אייגעליך מיט פערקאטשעטע ארבעל און מיט מעהל אויף די הענד, אויפ'ן פארטוך, און אויפ'ן פנים.

— וואס איז שוין ווייטער? — רופט זיך אן דאס שווארץ־הנ'וודיגע ווייביל, טהוט זיך א וויש די נאז מיט'ן ארבעל וואס אויף דער זייט עלענבויגען — מע לאזט ניט איבערזיפען די מעהל! אלע מינוט: רחל! רחל!

— זיי ווילען עפיס עסען. — מאכט צו איהר דער אלטער און הערט ניט אויף צו פאטשען דעם מאטראץ.

— עפיס עסען? — רופט זיך אן דאס ווייביל מיט א מארנע מין

און די באַנק, מיט אַליי שווערע און ביטערע אונאָרדנונגען, וועלכע הערשען דאָרט ביז איצט, איז געוויס און געוויס איינע פון די סאַמע וויכטיגסטע פראַגען, און אַזוי אויך איהר בעשטימונג אויף דער צוקונפט, וועלכע מוז בעהאַנדעלט ווערען אויף דעם פינפטען קאָנגרעס.

און כדי אז אונזערע צוקונפטיגע דעלעגאַטען, זאלען קענען מיט פערשטאַנד בעהאַנדלען די אלע פראַגען און ניט דרייען מיט דער צונג און ניט הויבען די הענד גלאט אין דער וועלט אריין, מוז מען זיי די אַלע פראגען קלאָר און דייטליך פארלייגען, מיט אלע ליכט־און שאטען־זייטען, מוזען די רעפעראַטען, וועלכע וועלען איבער די פראַגען געהאַלטען ווערען, טיכטיג, פון פאַכ־מענשען אויסגעארבעט ווערען, אנדערש וועט מען צו קיין טאָלק קומען.

דעריבער וועט עס זיין נור אנ'אומגליק פאר דעם גאַנצען ציוניזם, אויב מען וועט דעם 5־טען קאנגרעס אָכהאַלטען אין איילעניש. פון איילעניש וועט געוויס קיין גוטס ניט ארויסקומען. אויב דער קאָנגרעס וועט זיין, ווי מע מיינט, דעם 15 טען יולי, וועלען מיר האבען פעק מיט רייד ווי פאַר אַ יאָהרען. דער עולם וועט פאַטשען בראַוואָ, און מען וועט זיך צופאהרען מיט פוסטע קעשענעס און פוסטע קעפ, נור מיט הערצער פול וואונדען.

אדרבא, זאָגט אליין, איז מעגליךְ אַז מען זאל אין די פאר חדשים, וועלכע זענען נאָך געבליעבען ביז צום קאָנגרעס, אויסארבייטען טאקי באמת וויכטיגע ארבייטען — רעפעראטען — איבער די אלע וויכטיגע פראַגען וועלכע מיר האָבען דאָ אויסגערעכענט? מע קען דאָך ניט — ווען מען וויל נור עהרליך זיין — אַפילו ביים בעסטען ווילען אין אַזאַ קורצע צייט, אפילו דעם קלענסטען מאַטעריאַל צו דעם זאמלען. און עס איז דאָך אונמעגליך צו גלויבען, אַז מען זאל אונז. וועלען פטר'ן מיט אַזעלכע רעפעראַטען ווי, צום ביישפיעל, דער פאַר אַ יאהריגער איבער דער עקאנאמישער לאגע פון די יודען אין רוסלאַנד...

ס'איז איבריג צוערקלערען דא, ווי נייטהיג ס'איז, מען זאל דעם קאנגרעס אבלייגען האטש אויף אַ 3־2 חדשים שפעטער. ווען אונזערע לעזער וועלען דעם ארטיקעל לייענען וועט שוין לאנג זיין בעשטימט די צייט פון קאנגרעס. ס'איז אבער ניט שפעט אָט אויף וואס אונזערע ברידער אויפמערקזאַם צו מאַכען.

ס'איז צו בעמערקען, אַז וואס ווייטער געפינען זיך אלין מעהר אזעלכע מענשען, וועלכע פאהרען בכונה ניט אויף די קאנגרעסען דערפאַר וואס די קאָנגרעסען ווערען ניט איינגעאָרדענט ווי זיי וואָלטען געוואָלט, אדער — וואס ס'איז נאך פיעל וויכטיגער — דערפאַר, וואס זיי געפינען ניט אין דעם ציוניסטישען פראגראם דאס וואס ס'איז נאך נייטהיג ס'זאל אין איהם זיין.

דאָס איז רבי לוי יצחק בערדיטשעווערס גאַנג.

אז רבי יענקל, אַיוד אַ חלוש מיט א האז אויפ'ן הארצען, האט ניט געקענט בלאָזען שופר ווי מען דארף, איז דער בערדיטשעווער, זכרונו לברכה, אין כעס געוואָרען און געזאָגט:

טא זאל איוואַן בלאָזען שופר!..

פאר אונז איז דאָס אָבער אַ געפעהרליכער גאַנג. ניט דערמיט, וואס די יונגע געזונדע קרעפטען וועלען אנטלויפען פון די קאנגרעסען — וואָס אָט ווי זיי זענען האבען מיר דאך ניט קיין אַנדערע — וועלען זיי אויספיהרען, וואס זיי ווילען און איינפיהרען אין ציוניזם, וואס זיי פערלאַנגען. אַז איוואן בלאזט שופר, בלאָזט ער ווי ע ר פערשטעהט, און וואס ווייטער ווערט דער צושטאַנד אַלץ ערגער. ווילען מיר עפיס

נעזאַגג ווי מע איז מַעֲבִיר די סִדְרָה, און טרייסעלט אוים דעם פארטוך און פערשיט מיר די אויגען מיט מעהל. — וואָס ווילט איהר עסען?

— וואס האָט איהר? — זאג איך צו איהר מיט'ן זעלבען נגון וואָס זי.

— וואס ווילט איהר? — זאגט זי נאָך אמאל מיט'ן איינענעם נגון.

— וואס איך וויל? — זאג איך — המ... פיש איז דא ביי אייך געפילטע?

— נאָכ'ן מארק — זאגט זי — פיש? א שענער מָשָל!

— נו, לאָז זיין באָרשטש — זאג איך — אז ניט קיין פיש.

— וואו האָט איהר געזעהען — זאָגט זי — נאך האָלבען טאג בארשטש? א באָרשטש דארף זיך קאָכען; דאָס ווייסט איהר צי ניין?

— אַלסדינג — זאג איך — בעדארף זיך קאָכען. א ראסעלפלייש בעדאַרף זיך אויך קאכען.

— אבי איהר ווייסט — זאָגט זי — איז גוט!

— נו? — זאג איך — איז קיין ראָסעלפלייש אויך ניטא?

— פון וואַנעט — זאגט זי — האט זיך גענומען א ראָסעלפלייש? ס'איז געווען אַ ראָסעלפלייש, האָט מען איהם אויפגעגעסען.

— נו — זאג איך — לאָז זיין א יוך.

— מיט וואָס — זאָגט זי — ווילט איהר זאָל זיין די יוך? מיט מאַנע־גרייפליך, מיט אַ מְצה'לי, צי מיט מאָנדלען? (אַ פּתח פערבייט זיך ביי איהר אפטליך אויף אַ ָקמץ).

— לאָז זיין — זאָג איך — מיט וואס איהר ווילט, אַבי א יוך.

— אויף ווען — זאָגט זי — ווילט איהר זאָל זיין די יוך?

— וואָס הייסט — זאָג איך — אויף ווען? אויף באַלד!

— וואס הייסט — זאגט זי — אויף באָלד? איהר ווילט דאך מסתמא א יוך זאָל זיין פון עוף? וואָסער א טעם האט אַ יוך אהן עוף? און איין עוף בעדארף מען ערשט חאפען, שיקען צום שוחט, אָבפליקען, מאָכען, זאָלצען, אבגיסען, אויסווייקען און צושטעלען; עס קען ארויסקומען הלוואַי אויף אויפדערנאַכט.

— ניט זשע מיר אזוי — זאָג איך — וואס ניט איז: א שטיקיל פלייש, אַביסיל זופ, אַ פרעזשעניצע פון עטליכע אייער, אדער עפים געזאלצענס טאמער האט איהר?

— אַ מאדנער יוד! — רופט זיך זי אָן צום אַלטען — אָלסדינג גלוסט זיך איהם... א הערינג אויב איהר ווילט קען איך אייך מאָכען.

— לאָז זיין א הערינג — זאג איך — אבי גיכער.

— ווי אַזוי ווילט איהר? — זאָגט זי — מיט אַ ציבאַלקע?

— מיט א ציבעלקע.

— און מיט עסיג אוי—עך?

— מיט עסיג אויך.

— און מיט בוימעל אוי—עך?

— מיט בוימעל אויך.

זי טהוט ווידער א טרייסעל דעם פארטוך. קאָטשעט אָב די ארבעל, לאָזט זיך געהן נאָך אַ הערינג און קעהרט זיך אום צוריק.

— ווי אַזוי האט איהר ליעב אַ הערינג זאל זיין מיט א מילעך צימיט אַ רוינ?

— לאָז ער זיין ווי ער וויל זיך — זאג איך — אַבי לאז ער שוין זיין.

רחל לאָזט זיך נעהן און קעהרט זיך אום צוריק.

— נערוויכערטע פישליך עסט איהר?

— פאר וואָס ניט? — זאָג איך.

— און אַדעסער קעפאליען? — זאָגט זי.

— בְּכָבוֹד גדול! — זאג איך.

— איך ווייס אָבער ניט — זאגט זי — צי זיי זענען שוין דא?... מיר דאַכט אז זיי זענען נאָך נישטא... און אפשר זענען זיי שוין דאָ?... ניין, ס'איז נאָך צו פריה!... פון דעסטוועגען וועל איך זעהען, טאמער זענען זיי שוין דאָ...

אויסבעסערן, דארפען מיר ניט אויפהערען צוזאמענצוקומען איינעם מיט אונזערע ברידער, און פראפאגאנדירען אונזערע מיינונגען אזוי לאנג, ביז וואנען מען וועט זיי פערשטעהן און פאלגען. טהוען מיר עס ניט, האבען מיר ניט קיין רעכט די קאנגרעסען ווי זיי זענען און דעם ציוניזם ווי ער איז צו קריטיקירען. נאך מעהר, די שולד דערפון, וואס דאס אדער יענץ איז ניט ווי עס דארף צו זיין פאלט אויף אונזערע קעפ.

דער פינפטער קאנגרעס — אויך ווען ער וועט זיין — מוז, דארף, און וועט זיין א הויפטמאמענט, אין דעם גאנג פון דעם ציוניסטישען רעיון; פון דאנען אן וועט דער ציוניזם, וועט די ציוניסטישע ארבייט, אנ'אנדער ווענדונג נעמען. אט ווי עס איז, קען עס ניט בלייבען. נאך א צוויי דריי יאהר אזעלכע, און מען וועט דעם ציוניזם אונטער אונז ועהן... על כל פנים דעם צוינזם אין דער פארם ווי מיר שטעלען זיך איהם נאך איצט פאר. עס מוז און עס דארף נייעס אין איהם געשעהן, נייעס אין איהם אויפגענומען ווערען. ווען אונזער פאלקס־בעוועגונג איז באמת טייער, ווער ס'זעהט אין איהר די מעגליכקייט דעם פאלק צו העלפען, מוז זיך פערגעסען אין זיינע קאפריזען, מוז זיך פערגעסען אין די אנגענעהמליכקייטען, וועלכע עס שטעהען איהם פאר אויף די קאנגרעסען איבערצולעבען און קומען אנטהייל נעמען מיט ווארט און טהאט אין דעם קומענדען 5־טען קאנגרעס.

ווער פאר אונז — צו אונז!

ש. ראזענפעלד.

פאליטישע איבערזיכט.

די שטעלע פון א מיניסטער. — מעלין. — די פערענדערונגען אין דייטשען מיניסטעריום. — מיקעל. — א פוילישעס גימנאזיום און דער בית הספר אין יפו.

די העכסטע און צוגלייך אויך די ניט זיכערסטע שטעלע אין א מלוכה איז די שטעלע פון א מיניסטער. אין פראנקרייך בייטען זיך די מיניסטארען יעדע עטליכע הדשים, און א מיניסטעריום, ווי דאס איצטיגע פון וואלדעק—רוסא, וועלכעס בעשטעהט שוין 2 יאהר, געהערט צו די גרעסטע זעלטענהייטען. אין אנהויב פון קומענדיגען יאהר דארפען אין פראנקרייך זיין נייע וויבארעס צום פארלאמענט און ביי דער אניטאציאן, וואס הויבט זיך שוין איצט אן, סטארען זיך די געגנער פון דעם איצטיגען מיניסטעריום אויסצוגיסען אויף איהם זייער גאנצען כעס. מעלין, דער געוועזענער מיניסטער, וואס האט געקראנען אזא טרויעריגע בערימטהייט אין דרייפוסעס משפט, דערשטיקענדיג צו זיין צייט יעדעס ווארט, וואס האט נור פערלאנגט אמת, ליכט און גערעכטיגקייט, איז איצט שארף ארויסגעטרעטען אין א רעדע געגען דאס פרייע מיניסטעריום פון וואלדעק-רוסא. מעלין בעשולדיגט די מיניסטארען, דאס זיי פערשטארקען דעם סאציאליזם אין לאנד, דאס זיי העטצען אויף די ארבייטער געגען די רייכע, און די מאסען פון פאלק געגען די קאטאלישע אמונה; ער מיינט, אז די שעדליכע זאמען, וועלכע ווערען פערזייט פון די איצטיגע מיניסטארען, וועלען ברייגנען אין די ניט ווייטע צוקונפט א גרויסע סכנה פאר פראנקרייך. מעלינס רעדע וועט אבער קיינעם ניט פערבלענדען די אויגען, אלע ווייסען גאנץ גוט, אז די סאציאליסטישע בעוועגונג און די סטרייקען, וואס זענען איצט אין פראנקרייך, זענען עלטער פון דעם איצטיגען מיניסטעריום, אלע ווייסען גאנץ גוט און שעצען די ארבייט

רחל לאזט זיך געהן און קעהרט זיך אום צוריק.

— אויף יודישע קאלבאסען זענט איהר א בעלן?

— אך! — זאג איך — אדרבה, קויפט, קויפט קאלבאסען! איך האב ליעב קאלבאסען.

— איהר מיינט דאך אוודאי ווארשאווער קאלבאסען?

— נו יא — זאג איך — נעוויינטליך ווארשעווער!

— אזוי? — זאגט זי — וועט איהר מוחל זיין זיך דורכפאהרען קיין ווארשא, וועט איהר דארטען עסען ווארשעווער קאלבאסען. ביי אונז פערקויפט זיך בערדיטשעווער קאלבאסען, פון אונזער אייגענע באדריפעטשער פאבריקע, בעדארף מען האבען צו זיי אי זערנע ציינער; שניירען מיט א מעסער איז אוממעגליך, סיידען האקען מיט א האק. דער שווארצער יאהר ווייסט זיי וואס זיי שטופען אן אהינצו וואס ס'איז אזוי הארט! מע האט אנימעלטען צוהאקט א קאלבאס, האט מען געפונען א צוויאך. א פנים זיי לייגען אריין צוויעכעס סע זאל געהן גוט אויף דער וואג?...

— טאמער וואלט נעוועזן גענוג רעדען? — רופט זיך אן דער אלטער — געה און ברענג צוטראגען און איין עק לאז דאס האבען!

— וואס הייסט גלאט ברענגען צו טראגען? מע בעדארף דאך וויסען וואס ברענגען! איטליכער האט זיך זיין משונעת! אט האסט דו א שטייגער ליעב נעפרעגעלטע פיש... און אנדערע האבען פיינד געפרעגעלטע, האבען ליעב באק פיש... צי א שטייגער פאראן אורחים ביי אונז אזעלכע, וואס הייסען זיך אבקאכען געהירען און עסען דאס צוהאקטערהייט מיט א ציבאלקע און מיט שמאלץ... און ווידער איז פאראן אזעלכע, וואס האבען ליעב אין מיטען דער וואך פעטשיא מיט צוגעטרוקענטע פענעצליך מיט קנאבעל... און פאראן אזעלכע פרעסער, וואס ווילען אייך אוועקגעבען די נשמה פאר איין אנגעפולטע קישקע מיט פארפעל... און פאראן ווידער אזעלכע, וואס איהר זאלט זיי גילטען זיי זאלען אייך נעמען אין מויל אריין איין עסיג פלייש!...

— איך בעט אייך — זאג איך — ברענגט מיר וואס איהר וועט שוין ברענגען, ווארום איך בין טוידט הונגעריג!

רחל געהט אוועק און דער אלטער רופט זיך אן צו מיר:

— נייען מאס רייך!

— ס'איז אייערע א טאכטער? — פרעג איך איהם.

— וואסער טאכטער! — מאכט ער צו מיר — ס'איז מיין ווייב, דאס אנדערע ווייב ביי מיר. עך, עך, עך! אוודאי איז דאס ניט יענע... יענע עליה שלום איז געוועזן א יודינע וואס מע קריגט זי נישט!... דאס הייסט איך האב צו דער אויך גאר ניט. זי הארעוועט נעביך זעהר געטרייה, אז אך און וועה איז איהר!... אט דאס שטיקיל מאטראץ, וואס איהר זעהט, איז אונזער גאנץ בעטגעוואנט... און דערצו בין איך א קראנקער און א קאפריזנער! אויסשטעהן מיין שגעון — בעדארף מען זיין שטארקער פון אייזען! דאס הייסט בטבע בין איך דווקא א גוטער: נאר מיך אז מע דער'רגזנ'ט מיט א ווארט איז חיות ניט זיכער: וואס סע קומט מיר אין האנד פליהט דאס אין קאפ אריין! — אט אזא „ספילשליוועך" בין איך!... איהר מיינט איך האב דאס איהר ניט געזאגט פריהער, איידער איך האב זי גענומען? איך האב איהר געזאגט, אז קיין האניג וועט זי ביי מיר ניט לעקען; זי וועט זיין צופריעדען, אז עס וועט זיין א שטיקיל ברויט אין שטוב; פון פלייש און פון מילך שמועסט מען ניט! און הארעווען האב איך איהר געזאגט פריהער, אז זי וועט הארעווען פאר דריי...

— צו ליעב וואס זשע האט זי אייך גענומען? — פרעג איך איהם.

— וואס הייסט — מאכט ער צו מיר פערוואונדערט — צו ליעב וואס? און די „שטוב" איז ביי אייך א הונט?

— וואסער שטוב? זאג איך — אט דער מויער איז דען אייערער?

— ניין! — מאכט ער צו מיר מיט א געלעכטער — איך מיין די „רעסטאראציע" וואס איך האב. ס'איז ביי מיר איין איינגעפיהרט געשעפט שוין פון כמה וכמה יאהרען. אט ווי ס'איז ניט געשלאגען איצטער די פרנסה פון דעסטוועגען איז פארט א שטוב! ווען איהר טהוט א קוק אויף

פון וואלדעק־רוסא, וואס בעמיהט זיך צו בערוהיגען דאס לאנד און אבצושוואכען די שארפע געגנערשאפט, וואס איז פארהאן אין פאליטישען און אין ווירטשאפטליכען לעבען פון פראנצויזישען פאלק. אלע גערייכקען גאנץ גוט, וואס פאר א שטורמענדען ים האט פארנעשטעלט דאס פראנצויזישע לעבען, איידער וואלדעק־רוסא האט איבערגענומען דאס מיניסטעריום און דערום וועט פראנקרייך ניט אזוי גיך פערגעסען צו דאנקען דעם מענש, וועלכער האט מיט אזוי פיעל קלוגהייט און ענערגיע פערשטאנען ווי צו פיהרען דעם רודער פון פראנצויזישען שיף.

אויך קורץ, אבער דאך לייגגער ווי אין פראנקרייך, איז די שטעלע פון א מיניסטער אין דייטשלאנד. אין פראנקרייך הייננט דער מיניסטער אב נור פון דער מעהרהייט אין פארלאמענט, אין דייטשלאנד הייננט דער מיניסטער אב לויט די געזעצען און מנהגים נור פון דעם ווילען פון קייזער אליין, אבער דער קייזער רעכענט זיך געוועהנליך ניט נור מיט זיינע אייגענע ווינשען, נאר אויך מיט די פערענדערונג אין פאליטישען לעבען. די צוויי סבות זענען גענוג וויכטיג, אז די מיניסטארען זאלען זיך אויך אין דייטשלאנד אפט מוזען בייטען. נור צווייערליי כאראקטערען געלינגט עס לאנג צו בלייבען אויבענאן: אזוינע, וועלכע שטעהען גלייך און בויגען אנדערע — אזא מיניסטער איז ביסמארק געווען, און אזוינע, וועלכע לאזען זיך אליין בויגען, אזא כאראקטער איז געווען מיקעל, דער פרייסישער פינאנץ־מיניסטער. מיקעל איז 11 יאהר אבגעוועזען מיניסטער, זיין ארבייט אין מיניסטעריום האט ער אנגעהויבען אלס ליבעראל, דערנאך איז ער איבערגעגאנגען צו די נאציאנאל־ליבעראלען און שפעטער איז ער אין גאנצען צוגעשטאנען צו דער קאנסערוואטיווער פארטיי. מיט איהר צוזאמען איז ער אבער אוועק אין זיין פאליטיק שוין צו ווייט. די קאנסערוואטיווע פארטיי, וואס ווערט אומעטום גערעכענט פאר די זיילען, וואס האלטען אויף די רעגירונג איז איצט אין פרייסען מיט דער רעגירונג צוריסען. די רעגירונג וויל דורכאויס דורכשניידען גאנץ פרייסען מיט א נעץ פון קאנאלען, די קאנסערוואטיווע פארטיי אבער איז געגען די קאנאלען, רעכענדיג, אז די קאנאלען וועלען ברייגגען נוצען נור דעם האנדעל און פאבריקאציאן און ניט דער לאנדווירטשאפט. די קאנסערוואטיווע פארטיי פערלאנגען צו פערהעכערען די אבצאהלונגען אויף פרעמדע געטריידע אויף אזוי פיעל, אז די רעגירונג קען בשום אופן ניט איינשטימען, ווייל די רעגירונג מוז אבהיטען די אינטערעסען פון אלע קלאסען פון פאלק און ניט נור די אינטערעסען פון די פאמעשציקעס אליין.

דער מיניסטער מיקעל געפינט ניט פאר מעגליך דורכצוזעצען דעם קייזערס פערלאנג וועגען די קאנאלען געגען דעם ווילען פון דער קאנסערוואטיווער פארטיי, ער געפינט אויך ניט פאר מעגליך ניט צו נאכצוגעבען די פאמעשציקעס אין זייער פערלאנג צו העכערען די אבצאהלונגען נאך זייער וואונש — און דא איז מיקעל געקומען צו אזוינע צוויי פונקטען, אין וועלכע ער האט זיך שוין מעהר ניט געקענט בויגען צוריק, און ער האט דערום געמוזט אבטרעטען. מיט איהם צוזאמען זענען אויך אבגעטרעטען דער מיניסטער פון אינערן און דער מיניסטער פון האנדעל. מיקעל אליין פינאנץ־מיניסטער האט קונה שם געווען אין דער גאנצער וועלט. דערהויפט האט ער זיך בעריהמט געמאכט מיט דעם איינפיהרען אין פרייסען אבצאהלונגען אויף הכנסות, דורך וועלכע ער האט פיעל פערגרינגערט די משא פון אבצאהלונגען, וואס איז געלעגען אויף די ארימע קלאסען, און האט זי אריבערגעטראגען אויף די רייכע.

זיין שטעלע נעמט איצט איבער זיינער א תלמיד רהיינהאבען, דאס מיניסטעריום פון אינערן געהט איבער צו האלוועג׳ן, דאס מיניסטעריום

מיין רחל׳ן שבת ביי טאג, אז זי טהוט זיך אן און געהט ארויס אויפ׳ן שפאציר וואלט איהר געמיינט ס׳איז א גראפיניע! זי איז טאקי קיין עין הרע זעהר א שענע. איצט איז זי שוין אביסיל „אבגעבליאקעוועט". איהר זאלט זי געוועזען זעהען פריהער מיט עטליכע יאהר!...

— וויפיעל קינדער האט איהר? — מאך איך צו איהם.

— טע—טע—טע! — מאכט ער צו מיר — קינדער? אט דאס איז די גאנצע צרה, וואס איך האב קיין קינדער ניט!... אביסיל בראנפען וועט איהר נעמען? וועל איך אייך געבען אביסיל „שפירעט".

— אך! — זאג איך — מיט׳ן גרעסטען כבוד.

— איך וועל אייך געבען אין א פינסטערער כלי — מאכט צו מיר דער אלטער און שלעפט ארויס פון בוועם־קעשעני א פלעשיל און א קליין נעגלייזט טעפעלי און גיסט מיר אן אביסיל „שפירעט". דאס ביסיל „שפירעט" מאכט מיר נאך א גרעסערען אפעטיט און איך פיהל, אז עס עקט זיך מיר דאס חיות.

עס קומט אן רחל מיט׳ן הערינג און טהוט זיך א פאטש מיט ביידע הענד איבער׳ן קליידיל:

— אוי, א דונער איז מיר! איך האב גאר פערגעסען, אז אין שטוב איז ניטא נישט קיין בולקע און נישט קיין ברויט! וואס פאר א געבעקס האט איהר ליעב? יודישען קוילעטש, צי פראנזאלים, צי גאר קארן ברויט?

— וואס איהר וועט דערזעהען פריהער — זאג איך — אמי דאס זאלט איהר קויפען! איך בעט זעהר איהר זאלט מיך מעהר נישט פרעגען וואס איך האב ליעב! איך האב אלסדינג ליעב!

— א קאפריזנער אורח! — זאגט רחל — פערעבענדיוועט נאך מעהר ווי מיין מאן... מיין מאן וואלט א בעלן געווען אלע טאג א פרישען פידפאליק... אלט נעבאקען ברויט נעמט ער נישט אין מויל אריין... קען דען זיין אלע טאג פריש געבעקס? דאס קען אויספיהרען סיידען קאביליאנסקי . . .

— נו נעה שוין געה — זאגט צו איהר דער אלטער — זעהסט דאך, אז זיי חלש׳ען עסען!...

רחל געהט אוועק נאך געבעקס און עס קומט אריין א יודינע א הויכע מיט איין אויג; איין האנד האלט זי אין בוזעם און מיט דער אנדערער האנד קראצט זי זיך אין אויער.

— וואס טהוט מען, רב משה יענקיל, גיט מיר איין עצה? — זאגט די הויכע יודינע צום אלטען — ביי מיין שמואלק׳לען האט זיך שוין ווידער צושפיעלט איין אויעריל...

— עס קומט אן רחל מיט׳ן געבעקס און מאכט מיר דעם הערינג. און די הויכע יודינע הערט ניט אויף אויסצומאלען ווי עס רינט ביי איהר שמואלק׳לען פון איין אויעריל... זי האט מורא זי וועט ווידער מוזען אנקומען צום רופא, ווייסט זי ניט צו וואסער רופא זאל זי געהן? ווארום צו וואסער א רופא זי זאל ניט געהן ווייסט זי פריהער אז ס׳איז ארויסגעווארפען, מחמת די באדריפעטשער רופאים, דער רוח זאל זיי נעמען, זענען גוטע בלוטצאפערס! א באדריפעטשער דאקטאר אז איהר ניט חלילה ווינציגער פון א גילען, טהוט ער אייך א שמיץ אין פנים אריין! ס׳איז איהם קארג צו קרענקען דעם פראפעסער!...

— גיט עפים א נדבה א קראנקען! — מאכט א יוד מיט א בלויפנים און ציהט אויס א קליין אויסגעטריקענט הענטיל, וואס איז בעשאפען געווארען לכתחילה פאר א סגולה אויף בעטען נדבות...

— גיט עפים א נדבה א ווייסטען קאליקע!... רופט זיך אן א נפש וואס געהט אויף די הענד מחמת ביידע פיס זענען ביי איהם צונויפגעפלאכטען און אונטערגעבויגען אונטער זיך...

— גיט עפים א נדבה א חולה־נופל׳דיגען!...

איך ווארף אוועק אין מיטען דער׳ „סעודה", איך צורעכען זיך פאר׳ן עסען און אנטלויף פון דער „רעסטאראציע" וואו דער שווארצער פעפער וואכסט! . . .

(פארטזעצונג קומט)

פון האנדעל נעמט איבער מעלער, איין אנהעננער פון דער ליבעראלער פארטיי און איין פריינד פון די האנדעלסקאנטראקטען מיט די פרעמדע מלוכות.

צוגלייך מיט די פערענדערונגען אין מיניסטעריום איז פערמאכט געווארען פון דער רעגירונג דער פרייסישער פארלאמענט, ווייל די רעגירונג האט פערלארען די האפענונגען דורכצופיהרען נאך אין די איצטיגע סעסיע איהרע פאדערונגען.

די פוילישע צייטונגען זענען איצט פול מיט מאמרים, וועלכע דערמאנען אן די מאמרים אין „המליץ" און „הצפירה" וועגען דעם בית הספר אין יפו. די פאליאקען אין עסטרייך האבען אין שלעזיען גגרינדעט א גימנאזיום, וועלכעס ווערט אין גאנצען געפיהרט אין פוילישער שפראך. דאס גימנאזיום ווערט אויסגעהאלטען פון נדבות, און אזוי ווי די פאליאקען האבען דיזעלבע טבע ווי מיר יודען, גיך אויפצופלאמען און גיך אבגעקיהלט צו ווערען, האבען די נדבות אנגעהויבען צו געהן אליץ שוואכער, און דאס גימנאזיום האלט ביי איינפאלען פונקט ווי אונזער בית הספר אין יפו. די ראליע פון אליאנס שפילט ביי זיי דער קלוב פון די פוילישע דעפוטאטען. לויט דעם פערלאנג פון די פוילישע צייטונגען דארף דער קלוב פאדערן אין פארלאמענט, די רעגירונג זאל איבערנעהמען דאס גימנאזיום אויף איהר חשבון, אזוי ווי זי האלט אויס אויף איהר חשבון דייטשע גימנאזיען אין שלעזיען. די פוילישע דעפוטאטען פון עסטרייכישען פארלאמענט שפילען אבער די ראליע פון גרויסע דיפלאמאטען, וועלכע ווילען ניט איינרייסען מיט דער רעגירונג און האלטען די איצטיגע צייט ניט פאר מעגליך צו פערלאנגען פון דער רעגירונג בקול רמה, זי זאל געבען געלד פאר זייער גימנאזיום. די פוילישע צייטונגען שרייבען און זידלען זייערע דעפוטאטען און רופען צוזאמען פערזאמלונגען, וואו מען קלייבט חתימות און מען פראטעסטירט. מען דארף נור אומבייטען די נעמען און פאר אונז טרעט ארויס דיזעלבע מעשה ווי מיט אונזער בית הספר, מיט דיזעלבע געוואלד־געשרייען און מיט דיזעלבע מאמרים אין די צייטונגען.

י. ל.

ל. פרץ.

IV.

ביז איצט האבען מיר געזעהן, דאס פרץ שילדערט פאר אונז, ווי דאס לעבען ווערט פערניכטעט און צושטערט פון דעם גרויסען דלות, פון דער שווערער ירושה פון א טויזענדיעהריגען גלות, פון דער פאלשער ערציהונג, וועלכע סטארעט זיך נור צו ענטוויקלען אין אונז דעם מוח, טריקענט אויס ביי'ן יודען די נאטירליכע געפיהלען און לאזט ניט אריין צווישען זיינע פיער נאקעטע ווענד עפיס א בעפוצונג, א ציהרונג, חאטש א העלען פרישען קאליער אויף וואס דאס מידע אויג זאל זיך קענען א ווײלע אויסרוהען.

צי איז שוין דאס יודישע לעבען אזוי פערהושכ'ט, אז עס דרינגט שוין אין איהם ניט אריין דער מינדעסטער שיין? צי איז פארט ניטא עפיס א „שפאניש ווענדטיל", הינטער וועלכען עס שלאגט נאך א לעבענדיג הארץ? וועלכע בעזונדערע קרעפטען געפינען זיך נאך ביי אונז און ווי ווירקען זיי אויף אונז?

פרץ, וועלכער האט מיט זיין שארף אויג באלד בעמערקט אין דער „קעלערוואהנונג" א אבגעצאמט ליכטיגען ווינקעל, האט אויך געפונען א ענטפער אויף די דאזיגע אומעטיגע פראגען. — אין צעהנדליגער ערצעהלונגען האט ער געשילדערט דאס יודשע ווייב, די יודישע מוטער, מיט אצערטליכער ליעבע האט ער זיך צוגעקוקט צו איהר אומעטיגען מזל, און ס'דוכט זיך אויס, דאס אלע זיינע פרויענגעשטאלטען רעדען צו אונז א איינציגע שפראכע:

האלט הויך דאס יודישע ווייב, שעצט אין איהר דאס רייכע געפיהלסלעבען. דער גלות האט דאס יודישע ווייב ניט אזוי צובראכען, ווי דעם מאן. ד ע ר ע ו ל פ ו ן ד י מ צ ו ו ת, ד ע ר ה ד ר, ד י י ש י ב ו ת ה א ב ע ן ד י י ו ד י ש ע פ ר ו י נ י ט געבויגען, און שוין דורך דעם וואס זי איז געווען אייביג א טרייע מוטער, האט זי ניט געקענט ווי דער מאן אנטלויפען פון קאכעדיגען לעבען אין בית־המדרש אריין. אלע געפיהלען, וועלכע זענען פערטרוקענט געווארען ביים מאן, בליהען פריש אין איהר הארצען, די מוטערליעבע האט געמאכט פון איהר א ציטריג איידעל געפעס, און בשעת דער מאן איהרער איז געגאנגען מיט בלינדע אויגען דורך די וועלט, האט איהר מוטער־בליק אליץ שארף בעטראכט און בעמערקט. — בשעת „דער קראנקער יונגיל" וויל פאר עמעצען אויסגיסען זיין ציטעריג הארץ, געהט ער צו דער מאמען. ער האט דעם „טאטען" האלד, אבער ער קען זיין בליק ניט פערטראגען, אלע זיינע הייסע געפיהלען ווערען פערגליווערט, ווען ער דערזעהט דאס מרה־שחורה'דיג אויג פון טאטען. נעבען דער מאמען אבער בליהען זיי אויף מיט א וואונדערבארער פרישקייט און וואקסען אויס צו רויז־רויטע בלומען...

דאס יודישע ווייב און די יוגענד ביי די אונטערסטע קלאסען פון פאלק האבען נאך ניט פערלארען דעם נאטירליכען צובונד צום לעבען. פאר זיי איז נאך אליץ שיר השירים, דאס ליעבע ליעד, וואס זינגט א קעניג פאר א שען — קינד, די יונגע שולמית, וועלכע געהט אלע פריהמארגען ארויס מיט איהרע שעפעליך אויף די גרינע בערג פון ירושלים. זיי גיבען זיך אב מיט לעבענדיגע אינטערעסען, קעמפפען מיט דעם בייזען עלענד פון זייער לעבען און ארבייטען מיט א גלויבען פאר א בעסערע צוקונפט; חאטש זייער גלויבען איז אהן ווערטער, ווייל זיי זענען צו אונגעלערנט דייטליך ארויסצוזאגען אליץ וואס זיי פיהלען.

און ניט נור אויף זיי אליין האפט עד... דער איינענער פרץ, וועלכער קלאגט אויף דאס וואס מען קען זיך ניט בעפרייען פון טויטען עבר, האט ניט פערגעסען די ירושה פון דער לעבענדיגער יודשער פערגאנגענהייט. — צו ליעב דעם לאנגען גלות האבען זיך ביי אונז אסך כוחות און פעהיגקייטען ניט ענטוויקעלט, אדער זיי האבען, צוליעב דעם וואס עס פעהלט אונז די נאציאנאלע זעלבסטשטענדיגקייט גענומען א פאלשע נארישע ווענדונג. פאר הונדערט און עטליכע יאהר צוריק האט זיך געבילדעט ביי יודען א נייע סעקטע, דער חסיד'סמוס, וועלכער האט אין א קורצער צייט צוגעצויגען צו זיך דעם גרעסטען טהייל פון פאלק. די חסידישע תורה האט געלויבט דאס לעבען, די נאטור, אליץ וואס דערהויבט און שטארקט די מענשליכע זעעל. זי האט געוואלט אין דער אויסגעטרוקענטער מענשליכער ברוסט וועקען פרייד, נחת, ליעבשאפט צו דער ליכטיגער וועלט און צו איהר בורא. זי האט האלד געהאט איטליכען יודען, דעם למדן גלייך מיט דעם עם־הארץ, דעם חריף גלייך מיט דעם פראסטאק, דעם תם. זי האט געוועקט ביי איהרע אנהענגער א אכטונג צו דעם, וואס טראגט אויף זיך דעם נאמען מענש, און האט צובראכען די מחיצה צווישען מענש, וועלט און גאט. אליץ איז איינס, די גאנצע וועלט זינגט שירה און דער מענש דיענט דעם אייבערשטען מיט א פרעהליכען שמייכעל אויף די ליפען ניט ווענינער ווי מיט א טרעהר און א זיפץ... צוליעב אסך סבות איז פון דער

תּירה ווענינ וואָס אַרויס. קמיעות, צדיקים, בעל־שם׳ס און רביים האָבען אַרויסגעשטופּט דעם הייליגען גייסט פון גרויסען בעש״ט׳ס תורה... דער בעש״ט איז שוין לאַנג טויט, דאָך בירושה האָט ער אונז איבערגעלאָזען די הויכע אידעאַלען, צו וועלכע ער האָט געשטרעבט און פון וועלכער מיר שטעהען נאָך היינט מיילענווייט און דריבער איזיענער עבר נאָך עד היום אַ לעבעדיגע צייט פאַר אונז.

און פּרץ, ווי יעדער עכטער פּאָעט וואָס האָט אַ טיעפען צובונד צו אַלין, וואָס בעזיצט נור זאַפט און חיות האָט ניט אויפגעהערט צו שילדערן דעם לעבעדיגען יודישען עבר. נאָך איידער ער האָט אנגעהויבען שרייבען זיינע בעריהמטע בילדער וועגען חסידיסמוס, האָט ער אונז מיט אַ קונדיגען טאַלענט געמאָלט די מענשען פון אַלטע דורות, זייערע געדאַנקען און זיינע אידעאַלען („די מקובלים", „דער פערשאַלטענער ברונען" און ד. גל.) שפּעטער אָבער האָט ער זיך פערטיעפט אין די צייטען, בשעת דער ריינער חסידיסמוס האָט אנגעהויבען ווארפען אין יודישע הערצער די ערשטע זאַמען. ווער פון די לעזער פון „יוד" געדענקט ניט זיינע „חסידעשע" „השמחה במעונו", „אויב ניט נאָך העכער", און „צווישען צוויי בערג"? אין דער לעצטער ערצעהלונג, וועלכע איז באַלד איבערגעזעצט געוואָרען אין רוסיש און אין דייטש, האָט ער מיט קלאָרע פעסטע ליניען, אין צוויי לעבעדיגע געשטאַלטען, אין אַ פערצייטיגען גאון און אין איינעם פון די ערשטע רבי״ים אונז געגעבען אַ בילד פון די גרויסע עקשנ׳עסע מחלוקות צווישען די מתנגדים אין די ערשטע חסידים, צווישען די אַלטע טרוקענע לומד״ישע אידעאַלען און דער נייער וואַרמער חסידי״שער תורה, וועלכע רעדט צום האַרצען מיט אַזאַ פריינדליך זיסען קול... דיזעלבע געגנערס צווישען צוויי נשמות, אַ מתנגדי״שער און אַ־חסידישער זעהען מיר, האָטש אויף אַנדער אופן אין זיין „משנת חסידים" (העברעאיש) און אומעטום וואו מיר טרעפען ביי פּרץ אָן דעם ריינעם חסידישען אידעאַל, וועקט זיך אויף ביי אונז אַ שטראָם פון פערשיעדענע געפיהלען, הויבען מיר אָן צו בענקען נאָך דעם בעש״ט׳ס צייטען, בשעת מענשען האָבען געלעבט פיינער, איידעלער און שענער...

אין אַ קורצען אַרטיקעל איז אונמעגליך אַרויסצורייִדען פון אַלע זייטען די 25 יעהריגע אַרבייט פון אַזאַ פּאָעטען ווי פּרץ. עס איז אַפילו אונמעגליך אויסצושעפּען האָטש אַ קליינעם טהייל פון דער עשירות וואָס ליעגט בעהאַלטען אין זיינע אַלע ווערק.

דער קלוגער לעזער, לעזענדיג מיט כונה די געזאַמעלטע ווערק פון פּרץ, וועט געפינען דאָרט אוצרות פון פּאָעזיע און געדאַנקען. פּרץ שרייבט קורץ און שאַרף, ער רעדט ניט קיין פוסטע מליצות, און אין אַ קורצער פּראָזע זיינער ליעגט אָפט בעהאַלטען אַ טיעפער זין. ער האָט ניט געשריבען פאַר׳ן נידריגען געשמאַק, ער האָט זיך שטענדיג געסטאַרעט דעם געשמאַק פון לעזער אויפצוהויבען און צו פערבעסערען. און פון דעסטוועגען האָט ער שטענדיג געשריבען פאַר דעם פאָלק און צו ליעב דעם פאָלק. ער האָט זיך ניט געחנפ׳ט צו די גרויסע און צו די רייכע, ער האָט ניט פערדעקט זיינע געדאַנקען. דאָס, וואָס ער האָט געטראַכט האָט ער שטענדיג אָפען און עהרליך אַרויסגעזאָגט. ער האָט זיך דורך דעם אַסך אונפריינד צוגעצויגען, נאָר ווי יעדער פּאָעט זוכט ער ניט מפצה צו זיין די שונאים, ער אַרבייט פאַר זיין פאָלק, ער אַרבייט פאַר דעם פאָלק מיט דעם כח פון דער פּאָעזיע, און ווען דאָס לעבען איז היינט ניט זיס, טרייסט ער זיך מיט דער האָפנונג, דאָס צוליעב דער אַרבייט פון הויכע גייסטער וועט אַמאָל דאָס מענשליכע לעבען בעסער און איידעלער ווערען...

בעל מחשבות.

צווישען אונז גערעדט.

מיר הערען ניט אויף צו רעדען וועגען אַ בעסערער ערציהונג, וועגען שולען און אין די לעצטע יאָהרען האָבען מיר אנגעהויבען רעדען אפילו וועגען יודישע אוניווערזיטעטען און בלייבען — בלייבען מיר ביי די הדרים מיט די מלמדים...

יודישע קינדער ווערען ערצויגען ביי די מלמדים. שולען עפענען זיך ביי אונז זעהר ווענינ. געגען די הדרים זענען זיי ווי אַ טראָפּען אין ים.

מיר בלייבען ביים רעדען.

מיר זענען ניט צופריעדען מיט די מלמדים, ווייל זיי גיבען די קינדער קיין גוטע ערציהונג.

די גאַנצע שולד וואַרפען מיר אַרויף אויף די מלמדים מיט זייערע חדרים. פון מלמדים, ערלויבט זיך יעדער צו לאַכען און שפּעטען, דאָס וואָרט „אַ מלמד" איז געוואָרען צו שאַנד און צו שפּאָט.

באמת אָבער זענען ניט אין גאַנצען די מלמדים שולדיג אין זייער שלעכט ערציהען די קינדער.

שולדיג אין דעם זענען מעהר די עלטערן פון די קינדער, זיי זעלבסט האָבען די מלמדים מיט די חדרים געשטעלט אויף איין נידריגע מדרגה.

ביז אין דער גאָלדענער צייט, ווען עס וועלען אַמאָל ביי אונז זיין אומעטום שולען פאַר אַלע יודישע קינדער, מוז מען דערווייל זאָרגען וועגען די מלמדים, און ווען די מלמדים וועלען זיין פערזאָרגט, דאַן וועלען במילא די חדרים אויך פערבעסערט ווערען.

ווי קענען מיר פערלאַנגען, אַז די קינדער זאָלען גוט לערנען זאָלען האָבען גוטע מדות, אז זיי קענען ניט שעטצען און ליעב האָבען זייער רבי׳ן, צו וועלכען מען האָט זיי אוועקגעגעבען זיך צו לערנען און צו ערצויגען צו ווערען.

און ווי קען דאָס קינד שעטצען זיין מלמד, אז איידער ער קומט נאָך אָן צו זיין רבי׳ן, הערט ער צו הויז פון אייגענע, ווי מען לאַכט און מען שפּעט פון דעם מלמד, און ווען ער געהט שוין צום מלמד לערנען, זעהט ער ווי פון זיין רבי׳ן איז טאַקע דאָ פון וואָס צו לאַכען: ער געהט נעקליידעט אָבגעריסען, אָבגעשליסען און אָפט ניט ריין, זיין געזיכט איז אייביג פערזאָרגט און שטענדיג פערצאָרענט, קיין גוטע פריהליכע מינע, וואָס ווירקט אַזוי גוט אויף קינדערשע הערצער, זעהט קיין מאָל ניט אויף דעם רבינס געזיכט. ניט שענער און ניט בעסער זעהט אויס דאָס קליינע נידריגע שטיביל, דער חדר.

די אַלע זאַכען ווירקען זעהר שלעכט אויף די קינדער און אויף זייער ערציהונג, פריהער פאַר אַלעמען הערען אויף די קינדער צו האָבען דרך־ארץ פאַר זייער רבי׳ן, זיין אויטאָריטעט ווערט פערלאָרען אין גאַנצען און דאָס אַליין איז שוין גענוג אַז די קינדער זאָלען פערדאָרבען ווערען און פון קיין גוטער ערציהונג איז שוין גאָר קיין רעדע ניט.

מיר בעשולדיגען שטענדיג אין דעם אַלעמען די מלמדים, פאַר וואָס זעהען זיי שענער ניט אויס, פאַר וואָס פיהרען זיי זיך ניט אויף

בעסער, אַז די קינדער זאָלען פאַר זיי דרך־ארץ האבען, זיי פאָלגען און ליעבען און פערלאַנגען זייערע חדרים זאלען אויך בעסער אויסזעהן.

נאר ווי קענען מיר דאָס אלעס פערלאַנגען פון די מלמדים, אַז תמיד שטארבען זיי פאר הונגער און קענען ניט נור ניט טראַכטען פון א שענערען מלבוש, פון אַ גראָמערען חדר, נאר אפילו פון עסען צו זאַט אַ שטיקיל ברויט.

ווי קענען מיר דאָס אַלעס פערלאַנגען פון מענשען הונגעריגע מיט אייביגע דאגות־פרנסה ?

אמאָליגע יאָהרען איז די לאגע פון די מלמדים פאָרט בעסער געוועזען. ערשטענס האט מען אין יעדען יודישען הויז אַ מלמד געשעצט און כבוד אָבגעגעבען און דאָס האט זעהר גוט געווירקט אויף די קינדערס ערציהונג און צווייטענס (וואס דאס איז די הויפּטזאַך) איז ביי יעדען יודען געוועזען א גרויסער חוב, די גרעסטע מצוה צו צאָהלען פּינקטליך זיין צוגעזאגטען שכר־למוד, פּינקטליך אין דער צייט. פריהער פאר אלעס, די ערשטע פון די הוצאות איז ביי יעדען יודען געוועזען צאהלען שכר למוד. א יוד האט חס ושלום אויף שבת ניט געהאַט, האט ער אַ משכון פערזעצט און געשיקט דעם רבי'ן שכר־למוד.

פריהער איז ביי יודען שכר־למוד געוועזען דאָס ערשטע און היינט איז שכר למוד געווארען דאָס לעצטע. פריהער איז שכר למוד געוועזען אַ מצוה און היינט איז שכר למוד איין אבקומעניש.

דער היינטיגער מלמד רעכענט זיך אויס, אַז ער האט 150 אָדער 200 רובל א זמן, און ווען עס קומט צום סוף זמן האַט ער קוים איינגעמאָנט אַ האַלב אָדער אַ דריטעל. היינט ווי קענען די מלמדים ביי אזוינע מיטלען לעבען עטוואס מענשליך און ווי קע־נען זיי ביי אזוינע אופנים זיך ערענסט אבגעבען מיט דעם לערנען ווי פעהיג און גוט די מלמדים זאלען ניט זיין ?

אין דעם וואס די מלמדים מיט זייערע חדרים שטעהען אויף אזא נידריגער מדרגה זענען מיר, די עלטערען, זעלבסט שולדיג. „אז עס איז ניט דא קיין ברויט, איז ניט דאָ קיין תורה".

אמת מיר דאַרפען ניט אויפהערען צו רעדען וועגען עפּענען וואס מעהר שולען, מיר מעגען אפילו רעדען וועגען יודישע אוניווער־זיטעטען, מיר דאַרפען אָבער ניט פערגעסען אז דערווייל, ווערען דאָס מעהר יודישע קינדער ערצויגען ביי די מלמדים.

מיר דאַרפען דערווייל שעטצען און אָבהיטען דאָס וואָס מיר פערמאגען, מיר דאַרפען מעהר זאָרגען פאר אונזערע מלמדים, וועלען מיר דאן אויך מעגען פערלאַנגען פון זיי בעסער לערנען און ער־ציהען אונזערע קינדער.

מ. חיות.

צייטונגען פון דער וואָך.

[illegible] „וואָלין" בעשרייבט דאָס יודישע [illegible] לעבען אין בערדיטשעוו. מיר געפינען דאָרט אַ סך אמת און אַזוינע בעקאַנטע זאַכען, פון וועלכע מען קען זיך פיעל אָבלערנען:

[illegible] אויסגעשטעלט אזא שילד: „בארג אין געשעפטען [illegible] קרעדיט לעבט ניט [illegible], זאל מען קיין ביער ניט טרינקען".

אזא שילד וואלט מען בעדארפט אויפהייגען אין מיטען שטאדט אויף אַ הויכען סטאָלב, נאר אנשטאט די ווערטער „זאל מען קיין ביער ניט טרינקען" וואָלט בעדארפט שטעהן: „זאל מען ניט לעבען [illegible] און באַלאַנען. [illegible]

יעדער סוחר שפרינגט פון דער הויט, ער זאל לעבען שענער פון דעם צווייטען און דאס ברענגט סוף כל סוף דערצו, אז מען ווערט הינטערשטעליג.

אמת, אז דער אלגעמיינער קריזיס ווירקט אויך דערויף, אבער דער גרונד פון אומגליק ליגט ניט אין דעם קריזיס. וואס איז אייגענטליך א סוחר? דאס איז אזא מענש, וואס שטעלט צו סחורה אין אזא פונקט, וואו זי פעהלט, און די פּראדוקטען, וואס דער פונקט ארבייט אויס צו פיעל פאר די אייגענע איינוואה־נער, פערקויפט ער אין איין אנדער ארט, וואו מען נייטיגט זיך אין אזא סחורה. מען זאל זיין א פעהיגער און ערענטליכער סוחר, דארף מען זיין סוחריש געביל־דעט. די צייטען, ווען דער האנדעל האט זיך געגרינדעט אויף די ווערטער „אז דו וועסט ניט אבנארען, וועסט דו ניט פערקויפען" — זענען שוין אוועקגעגאנגען.

ווי אין יעדער בעשעפטיגונג דארף מען אויך אין מסחר פריהער פאר אלעמען זיין בעקאנט און פערשטעהן דעם האנדעל, מען דארף זיין ערענטליך און פונקטליך און פיעל ארבייטען.

וואס זשע זעהען מיר אין בערדיטשעוו? מען טרעט אריין אין קלייט אלס 12—13 יעהריגער יונגיל אהן שום ערציהונג. דער יונגיל ווערט ערצויגען אין קלייט. די ערשטע 3—4 יאהר בעשטעהט דאס „לימדות" אין דעם, וואס ער איז א „לויף־יונגיל" און אין דער פרייער צייט בעשעפטיגט ער זיך דערמיט, וואס ער מיט זיינע חברים, זיצענדיג ביי די קלייטען, שפעטען און לאכען פון די פארבייגעהער, איבערהויפט פון די קליין־שטעדטילדיגע סוחרתה'ס און פון די פויערן, וואס קומען פון די דערפער איינקויפען, די גאס קען מען ניט דורכגעהן, די אונ־ערצאגענע לעדיגגעהער זאלען ניט אויסטראכטען פערשיעדענע שפיטצליך, אבי עס זאל זיין „פרעהליך" און מען זאל האבען „פון וואס צו לאכען". אז מען פערמאכט די קלייט, געהט דער יונגיל א חיים צום בעל בית, דארט האט ער ארבייט אין קיך, ווי ארויסטראגען דעם צעבער א. ד. ג. אויסער עסען מיט קלעפּ און קולאקעס בעקומט ער פאר די ערשטע 3—4 יאהר קיין געצאהלט.

אויף דעם פיערטען יאהר הויבט ער אן צו בעקומען 3 רובל א חודש, אויף דעם 5־טען 5 רובל א. ז. וו., ביז ער ווערט אלט 23—25 יאהר, דאן בע־קומט ער פון 23 ביז 25 רובל א חודש. אין דער צייט האט ער חתונה און בעקומט עטליכע הונדערט רובל נדן, דאן ווארפט ער אוועק זיין בעל בית. ער זוכט אויס א רייכען שותף און עפענט אליין א געשעפט. דער רייכער שותף איז דאס רוב א יונגער מאן פון פראסטע נור רייכע עלטערן; אויסער ביים מלמד אין חדר אדער צו הויז האט ער זיך גאר ניט אויסגעלערענט און איז צו קיין זאך ניט פעהיג, די וועלט און דאס לעבען קען ער ניט, מען מאכט איהם חתונה, מען גיט איהם א פרוי אויך פון דעמזעלבען קלאס, פון ביידע צדדים גיט מען צו עטליכע טויזענד רובל נדן, ער ווערט א גבירישער יונגער מאן, קינדערליך קומט צו פון יאהר צו יאהר, די קעסט האט מען שוין אבגעגעסען, מען דארף זיך נע־מען צום געשעפט און מען ווייסט ניט ווי צו פיהרען א געשעפט, דאן נעמט מען פאר א קאמפאניאן א געוועזענעם פריקאשטשיק, וועלכער לעגט אריין אין געשעפט זיין פראקטיקע און דער גבירישער יונגער מאן זיין געלד.

און פיעל אזוינע קלייטען און פירמעס, וואס בעשטעהען פון אזוינע „קאמפאניאנען" געפינען זיך אין בערדיטשעוו, און פאראויס קען מען טרעפען וואס עס לאזט זיך אויס פון די געשעפטען ביי אזוינע ניט גלייכע שותפים. דער געוועזענער פריקאשטשיק טהוט אלע מעגליכקייטען, ער זאל לעבען אזוי שען און פיהרען אזא הויז ווי זיין רייכער שותף, און דעם רייכען יונגען מאן שטעהט ניט אן אזוי צו לעבען ווי זיין ארימען שותף — דעם געוועזענעם פריקאשטשיק. דער סוף איז — א גיכער באנקראט. מען רעגולירט, מען עפענט ווייעדער דאס געשעפט, מען לעבט ווייעדער ווי באראנען און פריצים און אין א פאר יאהר א צווייטער באנקראט.

א דאנק די אפטע באנקראטען, וואס עס קומען פאר איצט אין בערדיט־שעוו, האבען די וואכערניקעס, וועלכע רופען זיך אן מיט דעם היינטמאדישען נאמען „דיסקאנטערען" אויפגעהערט יעדען צו לייהען געלד", בארגען איז גע־שטארבען, קרעדיט לעבט ניט", זאגען זיי. און דעריבער האבען געמוזט זיך אויך אבשטעלען איינעגע לייטישע פירמעס — גרויסע און קליינע פאלען גלייך ווי די פליעגען. שוין זייט דריי חדשים, אז יעדען טאג זאל מען ניט הערען פון צוויי־דריי נייע באנקראטען.

מיט וואס קען זיך דאס אלעס ענדיגען, אודאי ניט מיט קיין גוטס, די באנקראטען ווירקען אויך אויף די פערדיענסטען פון בעל מלאכות און פראסטע

ארבייטער, וועלכע ווייסען ניט פון קיין שווינדעל און לעבען פון דעם טאג ארבייט, און ארבייט פאר זיי איז וואס אמאל ווינציגער.

די איינציגע גוטע זאך, וואס קען דערפון ארויסקומען איז דאס, וואס די עלטערן זעהען איצט פאר זייערע אויגען, אז קינדער מוז מען פריהער פאר אלעמען לערנען און מאכען פאר מענשען, זיי זאלען טויגען צו עפיס אויף דער וועלט און זיך אויפהערען פערלאזען אויף די עטליכע רובל, וואס מען גיט פון ביידע צדדים נדן.

צו געלד דארף מען אויך זיין א מענש.

(א זומער-קאלאניע). אין ווארשא געפינט זיך אויך איין אנשטאלט וואס שיקט ארויס יעדעס יאהר אויף זומער קאלאניעס א געוויסע צאהל קינדער פון ניט פערמעגליכע עלטערן. אין פאריגען זומער האט מען ארויסגעשיקט 2,970 קינדער, צווישען זיי 807 יודישע. די דאקטוירים האבען בעמערקט א מערקווירדיגע זאך, אז די יודישע קינדער, וואס קומען צוריק פון דער קאלאניע, קומט צו ווינציגער וואג ווי די אנדערע קינדער. די דאקטוירים ערקלערען, אז דאס איז דערפאר, וואס די יודישע קינדער געוועהנען זיך מיט מיהע צו דעם בעסערען עסען, וואס מען גיט זיי אין די קאלאניעס.

דאכט זיך אז פון די דאקטוירים'ס ערקלערונג איז צו פערשטעהן אז יודישע קינדער לעבען צו הויז אין גרויס ארימקייט, וואס דאס איז יעדען בעוואוסט, און ביי זייערע ניט פערמעגליכע עלטערן זעהען זיי זעלטען א שטיקל פלייש, מעהר ווי א ט-וקען שטיקל ברויט אדער קארטאפליס קוקען זיי ניט אן, און דער מאגען איז ביי זיי נעביך אזוי פערדארט, אז עס איז זיי דערנאך אין קאלאניע שווער זיך געוועהנען צו בעסער עסען. נאר „ווארש. דנעווניק" געפעלט אזא ערקלערונג ניט און מאכט זיך זיין אייגענעם פירוש:

פאר וואס זאל מען ניט דרינגען אזוי, אז די יודישע ארימע קלאסע שפייזט זיך צו הויז בעסער ווי דיזעלבע קלאסע ניט קיין יודישע, און דעריבער איז ביי די יודישע קינדער דאס עסען אין דער קאלאניע ניט אזא אויסנאמע ווי ביי די קריסטליכע.

מיט איין ווארט, יעדער לייענט דאס בריוועל ווי ער וויל.

(א נייע סעקטע). אין „קוריער צאדזיענע" נו׳ 63 לייענען מיר פון לאדז:

די יודישע יוגענד אויף דער אלטער שטאדט האט זיך געמאכט א חברה מבטל צו זיין די יודישע רעליגיעזע מנהגים. צוריק מיט איניגע טעג איז געשטארבען איינער פון זייערע מיטגלידער און ווען זיין פאמיליע האט איהם געפיהרט אויף דעם בית עלמין, וועלכער ליגט איניגע ווערסט פון שטאדט, האבען דעם מת בעגעגענט די מיטגלידער פון דער נייער סעקטע. צווישען זיי האבען זיך אויך געפונען א סך פרויען. מיט הוילע קעפ אהן היטלען האבען זיי בעגלייט דעם מת מיט געזאנג ביז צום קבר. און אום אין שטאדט זאל מיטען זיך ניט דערוויסען פון זייער אויפפיהרונג, האבען זיי אויף דעם וועג איבערגעריסען דעם טעלעפאן, כדי די שמשים זאלען ניט קענען מודיע זיין דעם רב.

די פאליציי פיהרט וועגען דעם א סלעדסטוויע.

די יודישע וועלט.

רוסלאנד. — דעם $^{16}/_{29}$ אפריל איז געעפענט געווארען אין ווארשא איין ערציהונגס אנשטאלט פאר ארימע קינדער, געבויעט און איינגעריכטעט אויף קאסטען פון די יורשים פון ה׳ מארקוס קראלל. דאס צוויישטאקיגע הויז אויף דער גענשע גאס שטעהט אבגערוקט פון די אנדערע הייזער, און האט ארום זיך איין גרויסען און אויסגעברוקירטען פלאץ צו קינדערשפיעלען. אין דעם הויז געפינט זיך א תלמוד-תורה און א פריוט פאר קינדער. די קלענערע קינדער ווערען אבגעהיט און בעקומען אלעס נייטהיגע, בשעת זייערע עלטערן געהען אוועק אויף ארבייט. די גרעסערע קינדער לערנען האנדארבייט, זינגען ליעדער וכדומה. אין דער אנשטאלט געפינען זיך אויך א וועשעריי און א קיך. אלעס איז איינגעריכטעט שטרענג לויט די פאדערונגען פון היגיעניע. — די הוצאות אויף דעם בויען און איינריכטונג בעטרעפען בערך 80,000 רובל.

— די יודישע לעהרער פון קאזיאנע שולען צאהלען גלייך ווי די קריסטען 2% פון זייער געהאלט אין דער פענסיאן-קאסע, וועלכע איז בעשטימט צו געבען שטיצע אלטע און קראנקע לעהרער. נאר ביז אהער האבען נאך די יודישע לעהרער נישט נהנה געווען אפילו א פרוטה פון דער קאסע. איצט האט דער קוראטאר פון קיעווער לעהר-ראיאן זיך געווענדעט צו די שולאינספעקטארען, אז זיי זאלען איהם אויפגעבען א צעטעל פון די יודישע לעהרער, וועלכע צאהלען אין דער פענסיאן-קאסע, און עס איז צו האפען, אז עס וועט ווערען ענדליך איין ענדערונג אין דער אלטער ארדנונג.

— דער סענאט האט ערקלערט, אז א יוד מעג וואהנען אויף פויערשע ערד אין א שטעדטיל, אויב דער בעל הבית פון דער ערד איז צוגעשריבען צום שטעדטיל.

— דער אינספעקטאר פון די פאלקסשולען אין יעליסאוועטגראדער אויעזד האט צושיקט א צירקולאר אין אלע שולען, וועלכע געפינען זיך אונטער איהם, אז לעהרערס טארען נישט פערהאלטען די תלמידים אין שולע ביז איבער מיטאג אלס שטראפע, אז זיי טארען נישט שפעטען פון זיי אדער פון זייער נאציאן, און אז איבערהויפט טאר מען נישט ארויפלעגען אויף זיי אזא שטראף, וועלכע האט א כאראקטער פון א קערפערליכער.

— דער אדעסער גראדאנאצשאלניק האט ערלויבט איניגע דאקטוירים, אז זיי זאלען אויף זומערצייט איינריכטען נעבען אדעס זומערוואהנונגען פאר יודישע שוואכע קינדער.

— אין סמאלענסק האט מען פארגעשטעלט די דראמע „קאנטראבאנדיסטען". אויף דער פארשטעלונג זענען געווען נישט פיעל מענשען. נאך דעם אנהויב פון ערשטען אקט האט א טהייל עולם אנגעהויבען צו פראטעסטירען, די פאליציי האט זיך ארייגעמישט און מיט הילף פון איניגע מענשען אויס דעם פובליקום, וועלכע האבען אנגעוויזען אויף יעדען, ווער עס האט פראטעסטירט, האט זי ארויסגעווארפען די פראטעסטירענדע. עס איז געווארען א ליארם, א געשריי, און נאך דעם ווי מען האט ווייטער גענומען שפיעלען, האבען זיך וויעדער געלאזט הערען פראטעסטען. דער גרעסטער טהייל פון פובליקום איז אליין אוועק פון זאל און די פארשטעלונג האט זיך געענדיגט מיט 30 פערזאן אויסער פאליציאנטען און סאלדאטען.

— דער דעפארטעמענט פון מיניסטער פון פאלקסבילדונג האט ערקלערט, אז יודען, וועלכע טרעטען איין אין גימנאזיום, מוזען צושטעלען מעטריקעס און ווען זיי האבען נישט אזאלכע, זאלען זיי צושטעלען אנדערע צייגניסע וועגען געבוירען.

*

דייטשלאנד. — דעם $^{21}/_{5}$ אויף דער אסיפה פון דער בערלינער יודישער געמיינדע האט פראפעס׳ בלאשקע פארגעשטעלט איניגע סטאטיסטישע צאהלען וועגען לערנען פון דער יודישער אמונה אין די בערלינער שולען. פון די יודישע קינדער, וועלכע בעזוכען די שטעדטישע שולען, האבען 105 יונגליך געלערנט די קריסטליכע אמונה און 88 האבען נישט געלערנט קיין שום אמונה. פון מיידליך האבען 65 געלערנט די קריסטליכע אמונה און 69 — גאר נישט. אין די פריוואטשולען האט זיך פערגרעסערט די צאהל פון יודישע יונגליך, וועלכע לערנען די קריסטליכע אמונה אויף 2 געגען דעם פערגאנגענעם יאהר, און פון די יודישע מיידליך — אויף 65. אין די העכערע טעכטערשולען זענען דא 38 יודישע קינדער, וועלכע לערנען די קריסטליכע אמונה און 20 לערנען נישט קיין שום דת. דער פראפ׳ בלאשקע האט פארגעלעגט, אז מען זאל שרייבען בריעף צו די עלטערן פון די קינדער און זיי אויפמערקזאם מאכען אויף די שלעכטע פאלגען, און אויך בעוועגען די ראבבינער, אז זיי זאלען מוסר'ן דעם עולם.

די שאלה איז נור, צי די עלטערן וועלען קומען הערען זייער מוסר.

אויף דערזעלבער אסיפה זענען געווען דעבאטען וועגען דעם אנטראג פון דר. עשעלבאכער, אז מען זאל איינפיהרען א גאטעסדיענסט פאר די קינדער לויט דעם אלטען פרומען נוסח — אין דער אלטער שול און אין דער שול אויף דער קייזערשטראסע. די ראשי הקהלה האבען מסכים געווען איינצופיהרען אזא נוסח פאר א פראבע אין דער אלטער שול, אבער נישט אין דער אנדערער. דאביי איז ארויסגעקומען א שטארקער וכוח צווישען פראפ׳ לעווין און פראפ׳ בלאשקע. דער ערשטער האט געהאלטען פאר דעם אנטראג און דער אנדערער איז געווען כנגד, און געזאגט אז די רעפארמירטע שרעקען זיך נישט, ווי לעווין מיינט, פאר דעם ווארט „ציון"; דאס ווארט „ציון" ארט זיי נישט, נאר זיי ליידען נישט דאס שטרעבען קיין ציון, וועלכעס איז אויסגעדריקט אין די תפלות. דער אנטראג איז איבערגעגעבען א קאמיסיאן צו בעקלערען.

— אין בערלין איז געווען א אספה כללית פון די דייטשע ציוניסטען, צו וועלכער עס איז אויך געקומען סיר פרענכיס מאנטיפיארי פון לאנדאן. נאך דער אספה כללית איז געווען איין ציוניסטישע פאלקספערזאמלונג, אויף וועלכער עס זענען געווען איבער 1000 מענשען.

— אין זאקסען איז שוין לאנג פערבאטען פון דער רעגיערונג צו שחט'ען לויט דעם יודישען דין. איצט האט בעשלאסען א לייפציגער פעריין פון קצבים צו סטארען זיך ביי דער רעגיערונג, אז מען זאל מבטל זיין דעם איסור אויף שחיטה. וואהרשיינליך איז צווישען די זאקסישע יודען קיינער נישט פעראינטערעסירט אין דעם מבטל זיין פון דער שחיטה אויסער די קצבים!

*

פראַנקרייך. — דער מער פון אלזשיר מאקס רעזשיס האט פאַרגעשריעבען די יודען אין אלזשיר, וועלכע טראַגען מעהרסטענטהיילס אראַבישע קליידונג, אז זיי זאָלען זיך קליידען אייראָפּעאיש, כדי דער המון זאָל זיי נישט דערקענען און נישט בעפאלען. איין אויסנאהמע איז געמאכט נור פאר רבנים, וועלכע קענען זיך קליידען ווי פריהער.

— דעם $^1/_5$ איז ערשיענען גלייכצייטיג אין פערשיעדענע שפראכען אין פאריז, לאָנדאָן און פעטערבורג דאס ווערק פון אלפרעד דרייפוס „5 יאהר פון מיין לעבען“.

*

רומעניען. — אין גאלאץ איז געווען א אספה כללית פון די רומענישע ציוניסטען. צו דער אספה זענען געקומען 63 דעלעגאטען. — די אספה האט אויסגעדריקט איהר סימפאטיע די יודישע פועלים אין ארץ־ישראל.

— שוין א פאר וואכען געפינען זיך אין רומעניען איינינע דעלעגאטען פון דער חברה יק״א, וועלכע פערצייכנען די נעמען פון יונגע מענשען וואָס ווילען ארויספאהרען קיין קאנאדא. ווי עס ווייזט אויס, וועט זיך איצט פריש אָנהויבען איין עמיגראַציאָן פון רומעניען קיין אמעריקא, נאר זי וועט זיין בעסער איינגעאָרדענט ווי פאָריגעס יאהר.

*

ענגלאַנד. — צום דירעקטאר פון „דער יודישער קאָלאָניאל באנק“ איז בעשטימט געוואָרען ה׳ ראזענבוים פון רומעניען און צום וויצע־דירעקטאר ה׳ זלמן דוד לעוואנטין, איינער פון די גרינדער פון דער קאָלאָניע ראשון לציון און לעצטענס פערוואלטער פון א רוסישער באנק אין זיטאמיר.

— אלע, וועלכע האבען נישט איינגעצאהלט דאס גאנצע געלד פאר די אקציעס פון דער יודישער קאָלאָניאל־באנק, וועלען די טעג בעקומען די לעצטע התראה, אז אויב זיי וועלען נישט איינצאהלען וואָס פון זיי קומט ביז דעם 31 מאי, וועט זיין פערפאלען זייער געלד און זיי וועלען נישט קענען האבען קיין שום טענה צו דער באנק.

*

בולגאַריען. — פון סאפיען שרייבט מען: איין יודיש מיידיל פון 16 יאהר לינדא עוזיאל האט זיך פערליעבט אין א בולגאר מיכאילאוו, איז אוועק פון די עלטערן צו איהם אין שטוב און זיך געוואָלט טויפען. דער סאפיער אבערראבינער דר. מ. עהרענפרייז האט זיך משתדל געווען ביי דער ממשלה, אז מען זאָל די מיידיל אָבנעהמען פון איהר געליעבטען און איהם איבערגעבען לויט געזעץ. די פאָליציי האט טאקי איבערגעגעבען די מיידיל דעם אָבערראבינער און זי איז געבליעבען ביי איהם אין הויז איינינע טעג. נאך דעם האט זיך פאר דעם אָבערראבינער׳ס וואהנונג פערזאמעלט א עולם פון 3000 מאן, געוואָרפען שטיינער אויף דעם הויז און פערלאנגט, אז מען זאָל איהם ארויסגעבען די מיידיל. די פאָליציי האט אליין גאר נישט געקאנט טהון און געמוזט רופען חיל, כדי צו צויאגען דעם המון, די פאָליציי האט בעשלאָסען, אז מען זאָל די מיידיל צונעהמען פון ראבינער און זי האלטען אין דער פאָליציי, ביז דער המון וועט זיך איינרוהיגען.

*

ארץ ישראל. — אין יפו איז ארויס א שמועה אז ר׳ צדוק הכהן דער אָבערראבינער פון פראנקרייך און ראטהשילד׳ס א זוהן וועלען קומען קיין ארץ ישראל, כדי צו בעזוכען די קאָלאָניעס.

אלגעמיינע וועלט נייעס.

רוסלאַנד. — אויף דער אסיפה פון „דער חברה אָבצוהיטען די פאָלקס־געזונדהייט“ אין פעטערסבורג האט דר. וו. פ. ניקיטענקא געלייענט א רעפעראט וועגען שטערבליכטייט פון קינדער אין רוסלאנד. קיין שום מגפה נעמט נישט צו אזוי פיעל קרבנות ווי קינדערשע קראַנקהייטען. אין 50 רוסישע גובערניעס שטאַרבען יעהרליך קינדער ביז 1 יאהר — 1,196,674 ביז 5 יאהר — 1,858,850 ביז 15 יאהר — 2,100,757. אין דערפער שטאַרבען מעהר קינדער ווי אין שטעדט, ווייל דאָרט איז דאס פאָלק ארימער און אונוויסענדער. קינדער, עלטער פון 1 יאהר, שטאַרבען אין אויעזדנע שטעדט מעהר ווי אין גובערנסקע, ווייל אין די קלענערע שטעדט ווערען נישט געטהון קיין שום מיטעל געגען אנשטעקענדע קינדער־קראַנקהייטען, זייגעדיגע קינדער אָבער שטאַרבען אין גרויסע שטעדט מעהר ווי אין קלענערע, ווייל מען וואהנט דאָרט צו ענג און אָרים.

— לויט דעם קייזערליכען בעפעהל איז דער הויפט־פערוואלטער פון די טארמעס סענאטאר מיעשצאנינאוו בעשט׳מט געוואָרען צו זיין וויצע־מיניסטער פון פאָלקס בילדונג.

— „ראססיא“ איז מודיע, דאס עס איז פאָרגעלעגט געוואָרען א פראַיעקט, אז מען זאָל אין די גימנאַזיען פערקלענערען די צאהל פון די קלאסען פון 8 אויף 7, אז מען זאָל די גריכישע שפראך אין גאנצען אויסשליסען פון דער פראָגראַמע און לאטיין זאָל מען לערנען נור אין די העכערע 4 קלאסען. דאגעגען זאָל מען פערגרעסערען די למודים אין נאַטור־וויסענשאַפט און אין נייע שפּראַכען.

*

דייטשלאַנד. — אין פראַנקפורט אמיין איז געווען איין עקספּלאָזיאָן פון 3 דאַמפף קעסלען אין דער חעמישער פאַבריק „עלעקטראָן“, פון וועלכע עס זענען צושטערט און פערברענט געוואָרען איינינע הייזער. עס זענען געהרגט געוואָרען מעהר ווי 100 מענשען און דערונטער 2 דירעקטאָרען. 1000 ארבייטער זענען געבליבען אָהן ארבייט. דער שאָדען טרעפט אַן בערך 5 מיליאָן מארק.

*

טערקיי. — די טערקישע רעגירונג ליידט שטארק פון געלדמאנגעל. קרופפ דעם בעריהמטען פאבריקאנט פון הארמאטען קומט א סך געלד פאר בעוואפנונג פון 8 קריעגסשיפען, און ער מאהנט זיין חוב דורך דעם ענגלישען קאָנזול. א שיפבוי־פאבריק אין גענוא וויל נישט ארויסגעבען 50 טערקישע שיפען וועלכע מען האט איהר געגעבען צום איבערארבייטען, ביז מען וועט איהר נישט בעצאהלען פריהער פאר דער מלאכה. איין טערקישער קאָנזול ווידער אין דער שווייץ האט צוגעחאפּט נייטהיגע אקטען און פאפּיערען פון קאנזולאט אלס משכון פאר זיין פענסיע.

פאַר וואס ?

מע זאָל געווען זאָגען אברהם׳יל קאַלקער מיט זיין ווייביל בריינגע באלד נאָך דער חופּה, אַז, א יאהר נאָך דער חתונה, וועלען זיי זיך אַזוי מיאוס קריגען, וואָלטען זיי אָוודאי די אויגען אויסגעריסען... ער האָט דאָך זי אזוי ליעב געהאַט...

און ווי האָט מען דען זי ניט ליעב ? „דאָס שענע ווייביל“ — קיין אַנדערען נאָמען האָט זי ניט געהאַט אין שטעדטיל... זייט ער האָט חתונה געהאַט, האט דער פּריץ פון דער שטאָדט אנגעהויבען ווערען אַ שטענדיגער קונה ביי זיין מוטער אין קלייט ; געהט ער אריין קויפען אַ פלעשעלע פּאַרפום, איז ניט געדונגען — ניט גענקוקט, און פערשמיעסט זיך מיט בריינצען אויף גאַנצע שעה׳ן.

שבת אין קלויז פלעגט זי ביי אַלע יונגע ווייבליך די אויגען ארויסזעצען.

אין אָוועגד אויפ׳ן שפּאַציר פלעגען מיידליך פאַרבייגעהען, אויסשטאַרצען אויגען, אָהן ווערטער זיך געגריסט, בעוואונדערנדיג איהר שענקייט. און ער אַליין ! גאַנצע שעה׳ן פלעגט ער זיצען אין זיין צומער אַנטקעגען איהר און קוקען אין איהרע צוויי גרויסע, אפענע, מאַגנעטענע קאַרשען־אויגען.

און זי פלעגט דעמאָלט שמייכלען מיט׳ן גאַנצען פּנים... אפילו די אויערען האָבען, דאַכט זיך, געשמייכעלט... און ער פלעגט אַזוי קינדיש ווערען, אַז ער פלעגט וועלען אַראָבחאַפּען דעם שמייכעל פון׳ם פנים, און... און.. ווייס אַליין ניט, וואָס ער וואָלט טהון מיט איהם, סיידען אַפשר איינשלינגען איהם.

זי איז איהם ניט גרינג אָנגעקומען : פון אַכטצעהן יאָהר אָן האָט מען איהם אָנגעהויבען רעדען שדוכים, און חתונה געהאַט האָט ער ערשט אויפ׳ן דריי און צוואָנציגסטען. שווער האָבען זיך איהם צוגעשלאָגען שדוכים ; זיינע עלטערן האָבען מיט איהם שטאָלציערט : „סטייטש, א בן יחיד ! פּטור פון סאָלדאַטען ! און דערצו איין איידעל יונגיל, צו גאָט און צו לייט ! אַ לייטישע משפחה ; היינט זשע איבער הונדערט יאהר וועמענס איז דאָס גאַנצע געוועלב מיט׳ן גאַנצען פאַרמעגען, אַז ניט זיינס ?“

דאָך האָט זיך איהם פון דער היים אָדער פון די נאָהנטע שטעדטליך קיין שידוך ניט צוגעשלאָגען, ווייל קיין שום מ ידיל האָט זיך ניט געפּאַסט צו זיין אַ שנור ביי שיינדיל ספּאָדיק, ווי מען פלעגט רופען אברהם׳ילס מוטער ; זי האָט געהאַט אַ שם פון אַ פייעריגע, אַ בייזע, אַ קריגערין. אין שטאָדט און אין די נאָהנטע שטעדטליך האָט מען זי גערופען מיט פערשיעדענע נעמען : שיינדיל דער זָכר, שיינדיל ספּאָדיק, שיינדיל פּיסק און ד. ג.

אָם ענדע האָט זיך שיינדיל געוואנדט צו „פּייבוש מלמד”, וועלכער פלעגט זיך איבערשרייבען מיט שדכנים, און פלעגט תמיד אָנווייזען דעם אַדרעס צו זיך „פייבושו לאַנדשַׁדכָנוּ” און לִיתֵר בֵּאוּר צו שרייבען „מְלַמדוּ”.

און פייבוש האָט געזוכט, געזוכט און געפונען ברײנען, און אַ זעלכעס האָט ער טאַקי נור פון דערווייט נעקאָנט אויסזוכען אברהם׳לען: אַי שען, אַי געבילדעט אַי אַ מויל צום רעדען — דער מלכות מעג מיט איהר רעדען.

און אברהם׳יל מיט ברײנען האָבען זיך ביידע געשעצט גליקליך. בעסערס האָט זי זיך אויך קיינמאָל ניט געוואונשען. דאָס ערשטע יאָהר נאָך דער חתונה איז געוועזען אַ לאַנגער יום־טוב: אָט איז מען געפאָהרען צו שווער און שוויגער אויף קעסט... אָט צו טאַטע־מאַמען... שטענדיג און אומעטום געסט. און אומעטום אַזוי צופריעדען! אומעטום טרעט מען אָב דעם וועג! מע בלאָזט דיר אָב דאָס אָרט!..

„אנגעטהון זיך און נעגאַנגען... עסען און איבערגעטהון זיך און־אַיף וויזיטען... און ווידער איבערגעטהון זיך און אוועקגעזעצט זיך אין יענעם צימעריל קוקען זיך שוויינענדיג אין די אויגען... אַך ס׳איז אַ לעבען געוועז. אַ לויטערער הימעל אַז אַ ליכטיגע זון.

עס פלעגט זיך אַ מאָל פערוואָלקנען דער הימעל מיט שטיקעליך זילבערנע, וויירפארמיגע וואלקענדליך: ממש ווי קליינע קינדערליך פלעגט מען פלוצלינג ברוגז ווערען.. איינער צום אַנדערען מיט׳ן אקסעל אייסנעדרעהט שטעהן... אין מיסטען שוויינגען... אויף צו להכעיס זיפצען... און דעמאָלט, האָט זיך געוויזען, זענען זיי ביידע צוויי אומגליקליכע יתומים... פרעמדע אָבגעריסענע ברעטער אויפ׳ן ברייטען ים...

דערפאַר אבער ווי העל האָט ווידער געשיינט די זון, אַז די וואלקענס האָבען אָבגערעגענט; אַז אברהם׳יל אָדער ברײנע, אָדער ביידע אין איינעם, האבען אָבגעוויינט, און זיך איבערגעבעטען! עס האט זיך געוויזען, אז ס׳איז כדאי זיך עפּטער אָנברוגז׳ען, כדי מע זאָל זיך נאָכדעם אַזוי איבערבעטען.

נאָר היינט?...

אברהם׳יל וויל זיך אמאָל דערמאַנען פון ווען און פון וואַנען האָט זיך אָנגעהויבען ביי זיי דער ערשטער קריג; ווי אזוי האָט ער פלוצלינג זי אָנגעהויבען שיקען צום שווארצען יאָהר, און זי איהם צו אל׳דע רוחות? פון ווען אָן האָט ער איהר אנגעהויבען הייסען „צוזעצט ווערען”, און זי איהם — „צוזעצט און צופיקעט ווערען”?,

פלוצלינג פאַלט איהם איין צו שרייען איהר: „שלימזלניצע! טשערעפּאַכע! קוהענע אויגען! ס׳איז דאָך אַ בזיון פאַר זיך צו זאָגען עפּים איהרע אויגען!”

פלוצלינג פאַלט איהר איין צו שרייען איהם: „שארלאַטאַן! מארק־בחור! גראָבער יונג”. ווען ער איז געוועזען ביים שווער אויף קעסט, האָבען דאָך זיך אַלע משכילים פון שטאָדטע גשמאַלצען איבער איהם!”

און זיי מאַטערען זיך ביידע צו געפינען, פון וואַנען ס׳האָט זיך אָנגעהויבען ביי זיי דער ערשטער קריג, און קאָנען זיך ניט דערשלאָגען.—

לייטען בעשולדיגען אין דעם שיינדלען: „ס׳איז איהר אַרבייט, זאָגען זיי, וואָס דען? שיינדיל ספּאָדיק וועט אויסקומען מיט אַ שנור?!”

נאָר ברײנע וויים — ס׳איז ליגען. אַז זי ברײנע קומט אין כעס אריין, פאַלט זי אָן אויף די שוויגער, מאַכט זי מיט דער בלאָטע.. און יענע, אין ליידען, טרעט איהר אויס דעם וועג. „וואָלט ער אויסגעטרעטען!”

אברהם׳יל האט שוין פיעל מאָל גענומען אויף זיך בְּנֶדֶר, אַז ס וועט איהם אנקומען דער כעס, — זאָל ער שווייגען, זאָל ער ארויסגעהן פון שטוב, זאָל ער צעהלען ביז הונדערט. ער האָט זיך שוין אַפילו אנגעגרייט אַ שפּיגאַט אין קעשענע, אַז ווען ס׳וועט איהם אַנקומען דער „מאַמעס כהן” זאָל ער דעם שפּיגאַט צורייסען..

נאָר ס׳העלפט ניט: אַז ער געפינט זיך עפּים פון איהר גערייצט! איידער ער דערמאַנט זיך אין די נדרים מיט קלוגע עצות, האָט ער איהר שוין געגעבען איבער׳ן טאַטען! אויסגערעכענט און אויפגעגראָבען אלע טויטע פריינד פון די קברים! און זי אליין — געמאַכט מיט דער בלאָטע!...

„און זי זאָל׳ס איינמאָל איבערשוויייגען! ניין! זי צאָהלט מיט פּראָצענט!

„געקריינט וואָלט זי ביי מיר געוועזען, ווען זי זאָל מיר איבערשווייגען מיין משוגע׳נע מינוט! זאָל זי מיר אַפילו זאַמד אין די אויגען שיטען, וואָלט איך נור לאַכען און שווייגען!”

נאָר פונקט דיזעלבע טענה האָט זי אויך: „די בייזע מינוט, ווען ער זאָל מיר נור איבערשווייגען! נאָכדעם וואָלט איך אַלעס אויסטראָגען!”

אַ מאָל האָט׳ס שוין געהאַלטען ביי גט. זי איז אַהיים געפאָהרען ברוגז צו איהרע עלטערן. מחותנים האָבען זיך אַוועקגעלעגט אויף גט. ס׳האָבען זיך אויפגעדעקט אַלטע חשבונות: שיינדיל האָט נאָך פון דער חופה אָן געטראָגען אַ האַרץ מיט וועהטאָגען: „משטיינס געזאָגט איין׳ אויפנעמעניש מ׳האָט אונז אויפגענומען! ערשט פאַר נאַכט האָט מען זיך דערמאָנט צו שיקען עסען! היינט צום מיטאָג צום אוועקפאָהרען!” זי געדענקט אַלעס.

ברײנע׳ס פאָטער איז געוואָהר געוואָרען, אַז די משפּחה אַי ניט לפי כבודו, און ס׳איז געבליבען אויף גט.

נאָר אַז ס׳איז געקומען צום גט, האָבען זיי זיך ביידע צוויינט, ביידע, אַי אברהם׳יל אַי ברײנע, זענען געוואָהר געוואָרען, אַז זיי ווילען זיך ניט גט׳ען. —

ברײנע׳ס פאָטער איז אין כעס געוואָרען, און זי אָנגעטריבען. שיינדיל האָט געזאָגט, אַז אברהם׳יל זאָל זיך ניט איינשטעלען צו קומען מיט דער מכשפה זיינער אויף איהר שוועל. אברהם׳יל איז אַראָב פון קעסט און געוואָרען „בעל בית” פאַר זיך...

אברהם׳יל מיט ברײנען צעהלען שוין דאָס צוואַנציגסטע יאָהר פון זייער חתונה. ברײנע האָט שוין קיין ביז אויג זעקס קינדערליך, ניט צו פערזינדיגען דאָס זיבענטע, מיט וועלכען זי איז שוין אין די טיעפע חדשים, ברײנע דאַרף שוין באַלד־באַלד דעם עלטערן זוהן שטעלען צום זשערעב. דאָך איז זי נאָך גענוג שען. אברהם׳יל האַלט אויך פון איהר „עולם ומלאה!” זיי האָבען זיך ביסליכווייז צוגעוועהנט צו זייער לעבען פון קריגען און איבערבעטען זיך. די לעצטע יאָהרען האָט אויפגעהערט ביי זיי דאָס קינדערשפּיעל פון „איבערבעטען”, מע קריגט זיך, מע קריגט זיך, ביז מ׳הערט זיך אויף צו קריגען, נאָכדעם וואַרט מען אָב, ביז מע קריגט זיך ווידער.—

און אין אמת'ן צו וואָס איז דאָס איבערבעטען? אַז נישט, איז דען איימיצער ברגז? ווייסט דען ניט ברײנע, אַז ער וואלט זיך מקריב געווען פֿאַר איהר, האָטש ער זאָגט איהר צעהן מאָל אין טאָג, אַז ער דאַרף זי אויף כפרות"?!

און אַז זי שרייט אברהם'לען „שכור!" מיינט זי עס דען ערנסט? זי אַליין גרייט איהם אָן בראָנפֿען צום עסען און דערמאַנט איהם, ער זאָל טרינקען! זי ווייס, אַז אָהן א ביסיל בראָנפֿען האָט ער קיין אַפּעטיט צום עסען.

און אַז ער האָט פֿאַראיאָהרען ערב יום כפור זי געשאָלטען מיט טויטע קללות, געווינשען זיך איין אלמן צו בלייבען מאָרגענדיגען טאָג — און אַז זי איז טאַקע מאָרגענדי'גען טאָג צו גאָטס נאָמען עפּיס קראַנק געוואָרען — האָט ער דען ניט איינגעלעגט די וועלט? געקלאַפּט דעפּעשען נאָך דאָקטוירים.. דריי נעכט ניט געשלאָפֿען.. ניט אבגעטרעטען פֿון איהר בעט.

נו, און טאַקע דעמזעלבען ערב יום כפור, האָט זי איהם דאַכט זיך געשאָלטען אין טאַטען.. געזאָגט וואָס אין דער קאָרט.. געווינשען, די קינדער זאָלען מאָרגען קדיש זאגען נאָך איהם... און פֿונדעסטוועגען זאָל מען נור געווען זיך צוהערען צו איהר ליככטבענשען טאַקי יענעם ערב יום כפור פֿאַר נאכט, ווי זי האָט אָנגעלעגט די וועלט: „אריכות ימים מיין מאַן!"..

עט נאַרישקייט! מע זאָגט ניט אָב קיינעם קיין האַנד מיט קיין פֿוס! קללות פֿון „מאַן און ווייב" — זענען ברכות.

מע וואָלט געקענט כמעט זאָגען אַז זיי לעבען זיך גליקליך. אויף פרנסה איז זיך נישטאָ וואָס צו בעקלאָגען: אברהם'יל איז א ניכטערנער יונג, האָטש ברײנע רופֿט איהם צומאָל „שכור"; ער מאַכט קיינמאָל ניט קיין שלעכטע געשעפטען. ברײנע איז צו דער קלייט איין בריה, האָטש ער שרייט איהר א מאָל „שלימזלניצע" — נאָר מיט איין זאַך האָט זיי גאָט געשטראָפֿט מיט קינדער.

און מיינט איהר אפשר — ניט קיין לייטישע קינדער?

אַלע מאַמעס מעגען זיך ווינשען אַזעלכע קינדער צו האָבען: שען — די מוטער אויס'ן אויג; קלוג אין דעם פֿאָטער גערעאָטען; געבילדעט — לויט קינדער פֿון זייער גלייכען. נאָר — אַ קללה פֿון גאָט! דֶרֶך אֶרֶץ — פֿאַר דער גאַנצער וועלט — יאָ, נאָר נישט פֿאַר פֿאָטער און מוטער! זיי זידלען דעם פֿאָטער, זיי זידלען די מוטער מיט ערגסטע זיעדלעריי אַזוי, אַז ס'איז נור א בושה פֿאַר לייטען! און ווי פֿיעל זיי זענען געווען קליין, האָט קיין שלעג ניט געהאָלפֿען!.. און זינט זיי זענען אונטערגעוואַקסען — העלפֿט זיי קיין מוסר ניט!...

און ברײנע ליגט ביי נאַכט אויפֿ'ן געלעגער, און קאָן ניט אַנשלאָפֿען ווערען פֿאַר וועהטאָג: זי דערמאַנט זיך אין דעם קריג, וואָס ס'איז היינט געווען צווישען אברהם'לען מיט'ן עלטערען זוהן:

„וואו האָט זיך דאָס געהערט אויף דער וועלט, רבש"ע? אַ קינד זאָל שרייען דעם טאַטען שכור?!"

„פֿאַר וואָס? פֿאַר וועלכע זינד, רבש"ע, קומט עס מיר א זעלכע קינדער? פֿאַר וואָס? פֿאַר וואָס?"

און אברהם'יל האַלט זיך שוין פֿון א שעה אין אויסטהון צום שלאָפֿען, און האָט זיך נאָך ניט געלעגט, ער האָט זיך דערמאַנט, ווי דער קליינער יעקע'לע, וועלכער געהט נאָך אין חדר, האָט זיך היינט גערעכענט מיט דער מוטער. —

„וואו האָט מען עס נאָך געהערט, א קינד זאָל זאָגען דער מאַמען: „שלימזלניצע, איך דאַרף דיך אויף כפרות מיט'ן איבערבייסען אין איינעם!"?

„פֿאַר וואָס, רבש"ע, קומט מיר אַזאַ שטראָף? וואָס בין איך זינדיגער פֿון דער גאַנצער וועלט? פֿאַר וואָס? פֿאַר וואָס?!..."

פֿאַר וואָס?

יהודה שטיינבערג.

דאס געעפֿענטע פֿענסטער.

(ענדע).

ציפּע איז בעשטאַנען, און חיים איז אַוועקגעלאָפֿען צום דאָקטאָר פֿונ'ם צווייטען הויף.

— גרייט אָן אין א פּאַפּיריל האָטש פֿינף גולדען. שרייט חיים אַרויף פֿון די טרעפּ.

— כ' וועל איהם אפילו אַ רובל נישט זשאַליוועו, ענטפֿערט ציפּע, לאָז ער נור מיין אַלטער־לעבען ראַטעווען—. ציפּע האָט אָבגעצעהלט פֿינף גולדען, האָט זיך אויף א מינוט פֿערטראַכט און האָט אַראָבגענומען צוואַנציג גראָשען און די פֿיער גולדען מיט צעהן גראָשען האָט זי איינגעוויקלט אין אַ אומריין פּאַפּיריל.

ס'האָט געדויערט א פֿערטעל שעה, ציפּע'ן האָט זיך געדאַכט, אַז ס'איז אַ יאָהר און חיים האָט געבראַכט דעם „יונגען" דאָקטאָר, א מענש פֿון אַ יאָהר פֿערציג, די אַלטע מאַמע איז אַרויסגעקראָכען פֿון אונטער'ן אויווען.

— ס'איז דאָך ביי אייך הייס און דעמפּיג ווי אין גיהנם, און דער נאַפֿט שטינקט זעהר, האָט אַ געשריי געטהון דער דאָקטאָר אַריינגעהענדיג אין שטיביל און האָט אָפֿען געלאָזט די טהיר. ציפּע איז דאָך אָבער אויך קיין נאַר נישט און האָט באַלד טאַקי צוריק פֿערמאַכט, דעם דאָקטאָר האָט בעדעקט א שוויס. ער איז צוגעגאַנגען צום פֿענסטער און האָט א שטויס געטהון. חיים שטעהט און קוועלט אין זיך. ווי וואהל, טראַכט ער זיך, האָב איך געטהון, וואָס כ'האָב פֿערשלאָגען דאָס פֿענסטער.

— ווי קענט איהר דאָ איינזיצען אין אַזאַ היטץ און דעמפּיגקייט? שרייט דער דאָקטאָר נישט מיט זיין שטימע.

— וואָס טהוט מען דען נישט פֿאַר קינדער? ענטפֿערט מיט אַ שמייכעל חיים.

— איהר הרג'עט דאָך אבער דאָס קינד, זאָגט ווייטער דער דאָקטאָר איינבייגענדיג זיך צום וויעגעל. „זעהט נור, ווי ס'ליגט נעביך, ווי אין אַ טייך, און נאָך אין 2 לייבליך, דער דאָקטאָר האָט זיך אָנגעחאַפּט ביים קאָפּ. און וואונדער זיך, פֿאַר וואָס ביי אַזעלכע מענשען קריינקען קינדער! עפֿענט ס' פֿענסטער און לאָזט אַריין אביס'ל פֿרישע לופֿט, אין דרויסען איז דאָך אַזוי שען, תמוז! ס'קינד וועט באַלד אויפֿלעבען."

חיים הויבט מיט די פּלייצעס און ציפּע גראַבעלט אין דער קעשענע: זי האָט אַרויסגענומען פֿון פּאַפּיריל צוויי צעהנערס.

— נו, נו, מע וועט שוין עפֿענען, בערוהיגט די אַלטע מאַמע דעם דאָקטאָר. דער דאָקטאָר האָט אַרויסגענומען דאָס נאַסע קינד פֿון וויעגעל, אויסטהון האָט ציפּע נישט געלאָזט און דער דאָקטאָר האָט געמוזט פֿערקאַטשען די לייבליך מיט'ן העמדיל ביז אַרויף. ס' איז נישט לייכט אָנגעקומען, דאָס קינד וויינט מיט די לעצטע כחות און ציפּע שטעהט און פּלאַטערט, ס' קינד זאָל זיך חלילה נישט פֿערקיהלען. דער דאָקטאָר

טאָר האט שנעל ארומגעקוקט דאָס קינד, אויפגעריסען די פערקלעפטע ברעמען און צוריק אריינגעלייגט אין וויעגעל אריין.

— ס׳ קינד האט די אייגעליך געעפענט, זאָגט אָן ציפּע היימ׳ן די בשורה, דער דאָקטאָר האָט דערווייל אויפגעשריבען מיט א בלייפעדער א רעצעפּט אויפ׳ן שעך פון אַ סידור, האָט געהייסען געבען אלע שעה א פּראָשעק, האָט בעקומען דאָס פּאַפּיריל, האָט ווייטער געשריגען, מע זאָל עפענען דאָס פענסטער און אויסלעשען דעם שטינקעדיגען לאָמפּ און איז ארויסגעלאָפען, ווי מען ענטלויפט פון א שריפה.

— אפשר וואָלט נישט געשאַדט געהאַקטע באַנקעס ? שרייט איהם נאָך ציפּע.

— ס׳איז נישט דאָ וועמען צו האַקען, ענטפערט דער דאָקטאָר, וועלכער איז שוין געוועזען אויפ׳ן צווייטען שטאָק. מע דאַרף דאָס פענסטער עפענען.

— און אביסיל וויין מעג מען געבען ? שרייט ווייטער ציפּע.

דער דאָקטאָר איז שוין אונטען, היים וויל נאָכלויפען דעם דאָקטאָר און וויל מאַכען צוויי שטייגען אויף אמאָל, די אנגעדראָלענע פיס לאָזען אָבער נישט. ער שלעפּט זיך קוים אראָב און טרעפט שוין דעם דאָקטאָר ביים טויער, וואָס דער סטריזש עפענט שוין.

— הערר דאָקטאָר ! וואָס זאָגט איהר צום קינד ? פרעגט איהם היים אין איין ציטערניש.

— וואָס זאָל איך זאָגען ? ענטפערט דער דאָקטאָר, אָבווישענדיג דעם שוויים פון שטערען. „ס׳ קינד איז געפעהרליך קראַנק. ס׳האָט א לונגענאָנצינדונג פון ביידע זייטען.

— אָבער קיין סכנה איז נישט דאָ ? פרעגט ווייטער היים אין איין שרעק.

— סכנה ! אַוודאי איז אַ סכנה, ביי אייך אונטערען דאַך וואָלט דער געזונדסטער קאָזאַק קראַנק געוואָרען, עפענט האָטש איצט אויף דאָס פענסטער, אפשר וועט נאָך גאָט העלפען.

היים האָט זיך קוים אַרויפגעשלעפּט אהיים.

— וואָס האָט ער געזאָגט ? פרעגט ציפּע.

— וואָס זאָל ער זאָגען ? ענטפערט היים, ער האָט געזאָגט ווי אַלע דאָקטוירים זאָגען : גאָט וועט העלפען, און דאָ, האָסטו דאָך געהערט, וואָס ער האָט געזאָגט, מ׳זאָל עפענען דאָס פענסטער.

— לאָז ער זיך זיין קאָפּ פערדרעהען, שרייט ציפּע, „אָה האָסטו די מאַמע מיט איהרע שמאָקטוירים. דו ווייסט היים ! כ׳ נעם נישט זיינע פּראָשקעס. ער האָט דאָך געוואָלט דאָס קינד איבערפיהרען, באַנקעס־נישט און עפענען דריי פאַרטאָג א פענסטער יאָ.

חיים זעצט זיך אנידער, ער שפּירט נעביך קיין שום אבר, און די פיס זענען שווער, ווי די קלעצער, די אַלטע מאַמע פּאָרעט זיך נעבען אויווען און לייגט אָן א פייער. מען דאַרף, זאָגט זי, מאַכען הייס וואַסער און פערבריהען ברוסט־טהעע ; ס׳איז גאַנ׳ץ גוט צום הוס. ציפּע וויעגט און דאָס קינד קוקט אויף איהר עפּיס מיט גלעזערנע אויגען.

— גוואַלד, חיימשי, הויבט ציפּע אָן צו וויינען, מיר ראַטיווען גאָר נישט דאָס קינד, ס׳קינד איז חרוב. אוי ! אזא בריליאַנט, אזא אומשולדיג שעפּעלע, וואָס שווייגט מען : לויף און ברייננ נחמן־מענדל׳ן.

חיים האָט זיך אַוועקגעשלעפּט. ציפּע קען נישט איינזיטצען. „דעם נעכטיגען טאָג“, זאָגט זי צו דער מוטער, „האָט מען פערשפּיעלט חשך איז מיר, מען האָט נאָך בעדאַרפט נעכטען אַראָב־ברענגען עפּיס אַ רעכטען דאָקטאָר. ווער האָטש צווועצט רעדענדיג, אז ס׳איז נישט דא מיט וועמען צו רעדען. און חיים איז דער געהער, אַז ער געהט אַראב, פערגעסט ער צוריקצוקומען ; מאַמע ! זאָגט ווייטער ציפּע, איך שטעה אויף, זעץ דיך אַנידער נעבען וויעגעל און איך וועל אליין טהון א שפרונג צום רופא. דער גרויסער מאַן, ער לאָזט זיך אויך לאַנג בעטען“

ציפּע האָט געהאַפּט א טיכיל אויפ׳ן קאָפּ און איז אַוועקגעלאָפען.

די ערשטע שטראַהלען פון דער תמוזדיגער זון גנב׳ן זיך אריין דורך די דיקע קאלדרע אין דער פּאַציאַטקע אריין, דער פערדרעהטער לאָמפּ, אויסער דעם, וואס מע שפּירט איהם, קנאַקט אלע ווײַלע, דאָס קינד ארבעט מיט די זייטליך... די אלטע באבע האט זיך איינגעבויגען... האט עפּיס גענומען וואס אין דער האנד און האָט דאָס קינד נִפְסלת, האט די הענד געוואשען און האט אנגעהויבען שטילערהייט עפּיס צי מימלען מיט די אלטע ליפּען.

היים מיט ציפּע׳ן זענען געקומען פערסאַפּעט, זיי האבען געבראַכט נחמן־מענדל דעם רופא, א יוד פון א יאָהר פּיפציג מיט א רויטליכער נאָז, ער האָט איבערגעלייענט דער דאָקטאָרס רעצעפּט, האט געהייסען לויפען אין אפּטייק און ברייננען די פּראָשקעס. אליין האט ער פערשריבען טראָפּענס, און דעם יונג, זאגט ער, וועט ער שיקען צו שטעלען טרוקענע באנקעליך.

— אפשר פּארט געהאַקטע ? בעט זיך ציפּע רחמים.

— ניין, זאָגט נחמן־מענדל, איהר ווייסט דאָך, אז א דאָקטאָר איז נור געוועזען, וועל איך שוין נישט האקען אהן זיין ערלויבניש.

— אה׳ ר׳ נחמנצי, האָט זיך ציפּע צוויינט, וואָס האָט מיר געטויגט דער דאָקטאָר. ביי לייטען ־אטעוועט מען, מ׳ע האקט באנקעס, מע שטעלט פּיאווקעס, און אויף מיר, מ׳שטייגס געזאָגט, האט זיך די גאנצע תוכחה אויסגעגאָסען.

— נו, נו, ענטפערט דער רופא. א גוטען טאָג, גיט די פּראשיקליך און די טראָפּענס...

— און אייער געכטיגס מעדעציגדיל ? פּאלט איהם ציפּע אין די רייד אריין.

— גיט אַ שעה די טראָפּענס און א שעה ס׳מעריציגדיל, און פון צייט צו צייט א פּראשיקיל. גאט קען נאָך העלפען. דעם יונג וועל איך באלד שיקען. א גוטען טאָג.

היים האט געבראַכט די פּראשקעס און די טראָפּענס, ציפּע האָט אנידערגעשטעלט דאס „מעדעצינדיל“ אויפ׳ן פענסטער, און די טראָפּענס אויפ׳ן קאמאד, כדי זי זאל געדענקען, וואָס צו געבען פריהער, און וואס שפּעטער. די באבע האָט פערבריהט ברוסט־טהע און מען האט אנגעהויבען ענערגיש איינצוגעבען. האָטש מעהר ווי העלפט גיסט זיך אויס, ווייל דאָס קינד שפּייט אויס און שלינגט נישט אראָב. שווייגען — שווייגט מען נישט, חיים האט זיך געשטעלט דאַווענען.

ס׳האט נישט לאַנג געדויערט און ס׳איז אריין געקומען מיט אַ ברייטען גוט־מארגען דער „יונג“, א דאַר יונגיל פון א יאהר פערצעהן אויפ׳ן קאָפּ אַ וואַלד מיט האָר און א קליין קאפּעלושיל, און א קאָליערט פּאָרהעמדיל אהן א קאָלנער מיט א קעסטעלע אין דער האנ־.

די באַבע האט איהם דערלאַנגט וואַרים וואסער, מען האָט וויטער פּערקאַטשעט דעם קינד די לייבליך, דאָס קינד לאָזט מיט זיך טהון, וואָס מען וויל. דער יונג האָט אננעצונדען אַ הלב׳דיג לעכטיל, ארויסגענומען א רוט פּונ׳ס בעזעם און ארומגעוויקעלט מיט אַ שטיקיל וואַטע, אייגנעטונקט אין אַ פּלעשיל מיט אביסיל שפירט, אנגעצונדען און אנגעהויבען צו שטעלען די באַנקעס. אָבער ציינד היינט, צינד מאָרנען. ער האט אפילו אפאר מאל דאָס קינד אָבגעבריהט, דאָס קינד טהוט א צאַפּעל, די באַנקעס ווילען זיך אָבער בשום אופן נישט האלטען.

— וואס זשע טהוט מען ? וויינט שוין ציפּע אויפ׳ן קול.

דער „יונג" האָט זיך אביסיל פּערטראַכט און האָט געהייסען געבען אַ טעפּיל וואַרים וואסער. ער האָט אַרויסגענומען פּון קעסטיל אַ פּאַפּיריל מיט עפּיס אַ פּראָשעק, האָט אריינגעשאטען אין טעפּיל אריין, און האט אויסגעמישט מיט׳ן פּינגער, דערנאָך האָט ער ארויסגעצויגען פּון בוזעם־קעשינע אַ בלעכענעם שפּריצער, האט אָנגעצויגען פּונ׳ם טעפּיל, אריינגעשטעקט דעם קינד און מיילעכיל אריין און האָט אָנגעהובען אויסצושפּריצען העם האַלז. דאָס קינד איז געבליבען כמעט אָהן אטהעם. „ס׳שאדט נישט", זאָגט ער, „ס׳קינד וועט באַלד קומען צו זיך".

— אפשר בעדאַרף מען נאָך עפּיס ? בעט זיך ביי איהם ציפּע.

— ריצין־אייל האט איהר ? פּרעגט דער יונג.

ציפּה האט זיך איינגעבוינען און האָט פּון אונטער׳ן בעט ארויסגעשאַרט אַ פּלעשילע בעדעקט מיט שטויב און האָט דעם יונג דערלאַנגט. דער יונג האט אנגענאָסען אין צינערנעם טעפּעלע ריצין־אייל, מיט צוויי פּינגער פּון דער לינקער האַנד האט ער פּערמאַכט דעם קינד די נאַזלעכער און מיט דער רעכטער האט ער אריינגעגאָסען אין מיילעכיל אריין דעם ריצינאייל: דאָס קינד האט גֿ ע מ ו ז ט אַראָבשלינגען.

דער יונג האָט זיך אָבגעזעגענט און איז אַוועקגעגאַנגען. חיים האָט אָבגעדאַווענט און האָט זיך ארויסגעהאַפּט קיין פּראגא צום רבי׳ן.

דאָס קינד ווערט וואָס אמאָל שוואַכער, ס׳הוסט שוין גאנ׳ץ זעלטען... ציפּע זיצט ביים וויעגעל; זי קען שוין אין זיך מעהר נישט שטיקען: זי וויינט שוין אויפ׳ן קול. ס׳קומען אריין א פּאָר שכנתה׳ס, שטעלען זיך אַרום וויעגעל און העלפּען קרעכצען. ציפּע דערציילט זיי וואָס פּאַר אַ נאַכט זי האט געהאַט.

— פּאָלגט מיך, רופּט זיך אָן רייצה די שמש׳טע, אַ אלטע איינגעאַרבטע יודענע, פּאָלגט מיך און שיקט עמיצען אויף דער דזיקא גאַס, אין רחמיאלס הויף וואהנט אַ וואַטענמאַכער פּון קוזמיר, ער איז א גרויסער בריה אויף העלפּען פּון זאַפּאַלעניעס".

ציפּע זיצט און שאָקעלט זיך, ווי ביים דוכן. כ׳ וועל שוין וואַרטען, זאָגט זי מיט רפואות ביז דער מאַן וועט צוריקקומען פּונ׳ם רבי׳ן, די שמשטע איז מסכים.

—וואָס אַ גאָלדען קינד דאָס איז, זאָגט איינע פּון די שכנתה׳ס אַ פּשעקופּקא פּון אַ יאָהר 50, כ׳וואהן דאך שוין דאָ 6 חדשים און מען האָט נאָר נישט געהערט, אַז אַ קינד איז דאָ אין שטוב. איהר וועט זעהן, ציפּע, גאט וועט העלפּען.

— ס׳וועט אוודאי זיין אלדעס גוטס, חאפּט זיך ארויס אַ יונג ווייביל, אין אַ רויטער האלקע. דאָס קינד שוויצט אָהן א עין הרע, ס׳איז אַ גוטער סמן.

— פּאַר וואָס לייגט מען נישט צו קיין אקסעננאַל ? איז זעהר נייגיעריג המה די שוסטערקע, דאָס ציהט דאָך אָב אלע קרענק. דאָס יונגע ווייביל לויפט אראָב קויפּען אָקסעננאל. ציפּע וויל איהר געבען א זעקסער.

נו, נו, זאָגט זי שוין אין דער טיהר, איהר וועט מיר אבגעבען ווען דאָס קינד וועט אי"ה געזונד ווערען.

אין שטיביל איז ווי אויף א יריד, איינע געהט ארויס, צוויי אנדערע קומען אריין. אקסעננאַל איז שוין אויך דאָ און זי ליגט שוין אויפ׳ן קינד׳ס נאָפּעל— ארום אַכט האָט זיך אריינגעקאָלערט ציריל די וועכטערקע, אַ יודענע גרעבער ווי לענגער. אין אַ האהרבאַנד. ס׳איז איהר, זאָגט זי, אפילו זעהר שווער אָנגעקומען דאָס ארויפקריכען אויפ׳ן פּיערטען שטאָק, די רעמאַטין האבען זיך איהר צושפּיעלט. אָבער ווי קען מען רוהיג איינזיטצען ? זי האָט נעהערט אַז מען טהוט נאָר נישט. — זי האָט געטהון אַ וואָרף מיט די אויגען אויפ׳ן קינד און, האט אַ טיפּ געטהון מיט׳ן רעכטען פּוס, אַלע יודענעם האָבען זיך דערשראָקען, זעה נור, האָט זי אַ געשריי געטהון, האָבען זיך ארומגעשטעלט ארום וויעגעל ווי די בהמות און גאַפּען זיך און דאָס קינד גוס׳ט שוין שיער. ברעננטס גאָרטשיצא, ברעכוויין, חאַפּט דאָקטורים — נו! ריהרט זיך דאָך! אַלע יודענעס זענען זיך צולאָפּען, ציריל האָט דערווייל אָנגעגרייט שטיקעליך לייוואַנד. אין שטיביל קאָכט ווי אין אַ קעסיל. איינע האָט נעבראכט גאָרטשיצא, די צווייטע האט געבראַכט ברעכ־וויין, די דריטע גאָרטשיצא און ברעכוויין. מע האָט אָנגעשמירט די שטיקליך לאַווענד מיט גאָרטשיצא און אַרומגעלעגט דאָס קינד פּון אויבען ביז אַראָב: אויפ׳ן שטערן, אויפ׳ן קאַרק, אויף די פּלייצעליך, אויף די לידקעס, אויף די סטאפּעס. דאָס קינד האָט אַלעס ערלויבט, אָבער טרינקען דעם ברעכ־וויין האָט עס שוין בשום־אופן ניט געוואלט.

— „ס׳ קינד ברעכט שוין נישט אראב" האָט אַ זאָג געטהון ציריל די וועכטערקע מיט אַ קול פּון אַ פּרעזעס, ווען ער לייענט פּאָר דעם טויט־דעקרעט. כ׳ בין צו שפּעט געקומען, די פּאָר ווערטער האָבען געווירקט ווי אַ עלעקטרישער פּונק. אין איין אויגענבליק איז דאָס שטיביל פּול געוואָרען מיט געוויין, ס׳ איז שוין שווער געוועזען צו דערקענען, ווער איז ציפּע, און ווער איז נישט ציפּע.

מע פּיהרט ארויס ציפּע׳ן. „און דאָס מיידעלע טראָגט אַראב צו מיר", האָט געגעבען ציריל אַ בעפּעהל. דריי־פּיער יודענעס האָבען זיך געוואָרפּען צו ציפּע׳ן און האבען זי ארויסגעשלעפּט. „אָ מיין טהייער בן־יחיד׳ל, שרייט ציפּה. לאָזט מיך חאָטש אויף איהם אַ קוק טהון, כ׳האָב דאָך נישט זוכה געווען אפילו מיט איהם זיך אנצושפּיעלען. ווער איז דער מוטער".

ס׳האָט איהר נאָר נישט געהאָלפען, מע האט זי ארויסגעפּיהרט. איינע פּון די שכנתה׳ס האָט אַראבגעטראָגען די פּערשלאָפּענע רבקה׳לי צו צירלען. ביים קינד איז געבליבען ציריל.

„באַבע, מע בעדאַרף ברענגען א פּאָר לעכטליך" האָט ציריל ווייטער געגעבען א בעפּעהל.

די פּינסטערע באַבע לעבט איבער מ׳שטיינס געזאָגט די אייניקליך, האָט געענטפּערט די אַלטיטשקע מיט אַ זיפּץ און איז אַראָבגעגאַנגען ברענגען ליכטליך. — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

חיים לויפּט דערווייל פּערסאַפּעט מיט דער ידיעה פּון רבי׳ן אַז מען זאָל רופּען דעם דאָקטאָר קושאַרסקי; נאר אויפ׳ן הויף בלייבט ער ווי פּערשטיינערט: דאָס פּענסטער איז שוין אָפּען...

דר. גרשון לעווין.

דער בַּעַל־שֵׁם־טוֹב (בעש"ט).

זיין לעבען און זיין שיטה.

III

וואו דער בַּעַל־שם האט שטענדיג געוואהנט אין דער עשטער צייט פון זיין ווירקען ווי א בעל־מופת, איז ניט בעקאנט. מיר טרעפען איהם אין פיעל שטעדט און שטעדטליך פון פאדאליען און וואהלין: אין זאסלאוו, נעמיראוו, באר, פולנאה, טולטשין, קאמיענקע, חמיעלניק, ביעלאצערקאוו, שארגאראד און אנדערע. אין פיער יאהר ארום נאך זיין „התגלות" האט ער שוין געהאט אסך תלמידים און מקורבים, וואס האבען פערשטאנען, אז דער בעל־שם איז ניט קיין פראסטער קונצענמאכער, ווי אנדערע בַּעֲלֵי־שמות, זיי האבען געזעהען, אז ער איז א גרויסער לעהרער אין מוסר און רעליגיעזע פראגען. דער בעל־שם הויבט זיך אן צורופען „בעל־שם טוב" אדער בעש"ט, כדי זיך דורך דעם צו אונטערשיידען פון אלע אנדערע בעלי־שמות, און ער זוכט א שטאדט, אין וועלכער ער זאל זיך קאנען בעזעטצען אויף שטענדיג, דארט זאמלען ארום זיך פיעל תלמידים און פון דארטען פערברייטען זיין שיטה אין גאנץ פוילען. ער האט אויסגעקליעבען צו דעם צוועק דאס קליינע שטעדטיל מעדזשיבאז אדער מעזשיבעזש, וואס איז בעריהמט מיט איהר שענער געגענד און מיט איהרע פראכטפאלע וועלדער. דא האט ער חתונה געמאכט פאר א שיינקערס ר' יחיאל ר' ברוד'ס א זוהן, זיין איינציגע טאכטער אדל. דא האט איהם זיין ווייב חנה, אהן זיין ידיעה, אויסגעבויט א הויז פון דעם, וואס זי האט אבגעשפארט פון איהרע הוצאות אין דער הויזווירטהשאפט. דא פלעגט ער ערציעהען ביי זיך אין שטוב קליינע קינדער, בעזונדערס יתומים און יתומות, וואס ער פלעגט זיי דערנאך חתונה מאכען, האטש ער אליין איז תמיד געוועו ארים. אזעלכע ערצויגענע קינדער פלעגען איהם זיין זעהר איבערגעגעבען און דורך זיי איז זיין תורה פערברייטערט געווארען אויף דער גאנצער וועלט אין אזא קורצער צייט. בעזונדערס פלעגט ער ליעב האבען קינדער, וואס האבען געהאט א גוטע שטימע צום זינגען. זיי פלעגט ער מיטנעהמען אויף זיינע נסיעות און פלעגט זיך בעריהמען מיט זיי. אפילו אז ער פלעגט הערען א גוי שען זינגען, פלעגט ער זיך אויך אבשטעלען הערען. ער איז אין דעם אויך געוועזן פונקט דער הפך פון די לומדים אין זיין צייט, וואס האבען אזעלכע זאכען געהאלטען פאר נארישקייטען, „דברים בטלים", און זיין דאווענען איז אויך געוועזן אנדערש ווי אלעמענס. ער פלעגט דאווענען מיט פייער, מיט התפעלות, דאס פנים פלעגט איהם ברענען און פלאמען און די אויגען בלישטשען און פלאקערן. ער פלעגט ארבייטען מיט די הענד און מיט'ן קאפ פון גרויס אינעווייניגסטער ריהרונג. זיין „דבקות" און ליעבשאפט צו גאט איז געוועזן אהן א שיעור און אן ערך, און אזוי גרויס איז אויך געוועזן זיין ליעבשאפט צו מענשען. ער האט א יודען קיינמאל ניט געקאנט שטראפען, ווייל ער האט דעם ערגסטען יודען ליעב געהאט און געהאלטען פאר גאט'ס א קינד, אלעמען פלעגט ער דן זיין לכף־זכות. אז ער פלעגט שוין יא מוזען שטראפען דעם עולם, פלעגט ער זיין מוסר איינוויקלען אין א משל. זיינע משלים זענען געווארען בעריהמט אין דער וועלט און זייער פאעטישע שענקייט בעצויבערט אונז נאך ביז היינטיגען טאג. לערנען דאס פאלק פלעגט ער אפט אויף דער גאס, געהענדיג מיט א לולקע־ציבוק אין מויל; ווען ער פלעגט בעגעגנען, פלעגט ער אבשטעלען, זיך ארייננלאזען מיט איהם אין א געשפרעך און איהם דערצעהלען אלערליי געשיכטעס, וואס אין זיי איז געלעגען א העכערער רעיון. אזוינע מיני־געשפרעכען האט ער געהאלטען העכער פונ'ם לערנען. אז ער האט אמאל געטראפען א למדן, וואס איז געוועזן צו שטארק פערטיעפט אינ'ם לערנען, האט ער אויף איהם געזאגט: „אט דער מענש האט זיך אזוי פערטיעפט אין זיין לערנען, ביז ער האט פערגעסען, אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט". דערמיט האט ער געוואלט זאגען, אז דאס לערנען צוליעב דעם לערנען אליין ברייננגט דערצו, אז דער מענש הערט אויף צו קלערען און טראכטען וועגען העכערע ענינים. אמאל איז ער אריינגעקומען אין א שול און האט געזעהען אז אלע, וואס זיטצען דארט, דאווענען אהן כונה אדער לערנען אהן העכערע געדאנקען. ער האט זיך אבגעשטעלט ביי דער טהיר און האט געזאגט אז ער קאן אין שול ניט אריין, ווייל זי איז פול מיט תורה און תפלות וואס קאנען ניט ארויפגעהען צו גאט...

מיר האבען שוין געזעהען, אז רייך איז דער בעל־שם קיינמאל ניט געוועזן. און דאך פלעגט ער געבען צדקה אהן א שיעור. וואס עס פלעגט איהם בלייבען פון זיינע קליינע הוצאות פלעגט ער יעדען טאג צוטהיילען ארימע לייט. איינמאל האט חנה, דעם בעל־שם'ס ווייב, צוגענומען דאס געלד, וואס ער האט געבראכט פונ'ם וועג, און האט געוואלט געהען צום קרעמער און איהם ווייזען, אז היינט קאן זי אלסדינג קויפען פאר מזומן־געלד, ניט אויף בארג ווי תמיד; נאר ווי דער בעל־שם האט זיך דערפון דערוואוסט, האט ער אנגעהויבען צו שרייען און חנה האט געמוזט אוועקגעבען דאס געלד, וואס איז נאך אין דעמזעלביגען טאג צוטהיילט געווארען פאר ארימע לייט.

איינמאל איז דער בעל־שם געגאנגען מיט זיין זוהן ר' הירש, וואס איז נאך דענסטמאל געוועזן א יונגיל, צום רב פון מעזיבעזש, און זיי האבען ביי איהם געזעהן א סך זילבערנע כלים. צוריקגעהענדיג פרעגט דער בעל־שם זיין זוהן: —

— פערדריעסט דיך, וואס דיין טאטע האט ניט קיין זילבערנע כלים?

— יא, ענטפערנט דער זוהן גאנץ איינפאך.

— ווען דיין טאטע זאל האבען געלד אויף זילבערנע כלים — זאגט דער בעל־שם — וואלט ער מיט דעם געלד געשפייזט ארימע לייט און דאס איבעריגע אוועקגעגעבען אויף צדקה־זאכען.

פון זיינע תלמידים האבען מיר שוין דערמאנט די ברידער ר' מאיר און ר' יצחק־בער מרגלית, וואס זענען ביידע געוועזן גרויסע גאונים. נאך א לאנגער אינעווייניגסטער מלחמה איז געווארען דעם בעל־שם'ס תלמיד דער רב פון שארגאראד ר' יעקב יוסף, וואס האט געלעגט דעם ערשטען פונדאמענט צו א חסידישער ליטעראטור. אזוי איז אויך ר' אברהם גרשון קוטאווער, וואס האט א לאנע צייט נאר ניט געהאלטען פון זיין שוואגער, אויך געווארען מיט דער צייט גאנץ אנדערש. ר' אברהם גרשון האט געוואהנט א לענגערע צייט אין ארץ־ישראל און דער בעל־שם האט איהם אהין געשריבען אפטע און זעהר אינטערעסאנטע בריף. דער בעל־שם האט אליין אויך געקראגען חשק צו פאהרען קיין ארץ־ישראל, וואס איז דענסטמאל געוועזן פול מקובלים, ווארום, אזוי ווי אסך אנדערע, האט ער אויך געטראכט צו ברייננגען א גאולה פאר זיין לאנד. אינ'ם יאהר 1750 איז זיין ווייב געשטארבען. דענסטמאל האט ער גענומען זיין טאכטער (זיין זוהן האט שוין מעהר ניט געוואהנט מיט איהם צוזאמען) און זיין שרייבער און איז ארויסגעפאהרען קיין ארץ־ישראל. ר' אברהם גרשון האט איהם געשיקט א בריעף, ווי ער זאל זיך פיהרען אין וועג, נאר דער בריעף איז פערלארען געווארען. אהן א שום וועגווייזער איז דער בעל־שם געקומען, ווי עס שיינט, ביז קאנסטאנטינאפעל. עפים א גרויסע שטערונג, וואס האט זיין לעבען געבראכט אין געפאהר,

האט איהם ניט געלאזט פאהרען ווייטער און ער האט זיך געמוזט אומקעהרען קיין מעזשיבעש. ווי די חסידישע לעגענדע דריקט זיך זעהר שען אויס, האט דער בעל־שם געזעהן אין ארץ־ישראל זיין קערפער און זיין גאנצע געשטאלט, נאר זיינע טריט האט ער דארטען ניט געזעהן, דאס הייסט, ער איז מיט לייב און זעל געווען אין אונזער נאציאנאלען לאנד, נאר זיינע פיס האבען אהין ניט געקאנט קומען...

צוריקקעהרענדיג קין מעזיבעזש, הויבט דער בעל־שם אן צו זוכען א גייסטיגען יורש פון זיין תורה און א פיהרער פון די חסידים נאך זיין טויט און ער געפינט איהם. ר׳ בער, דער מעזעריטשער מגיד, איז געווען א גרויסער מקובל און פלעגט כסדר פאסטען, ביז ער איז דערפון קראנק געווארען. מען האט איהם קוים איינגערעדט, ער זאל פאהרען צום בעל־שם, וועלכער וועט איהם געוויס אויסקוריערען, און ווירקליך, דער בעל־שם האט ניט נור זיין קערפער אויסגעהיילט דורך פערשידענע רפואות, נאר אויך זיין נשמה דורך זיין תורה, וואס איז געווען ענטגעגען פאסטען, ווי מיר האבען שוין געזעהן. ר׳ בער מעזעריטשער איז אויף תמיד געבליעבען דעם בעל־שם׳ס געטרייסטער תלמיד און נאכ׳ן בעש״ט׳ס טויט האט ער געשפיעלט די ערשטע ראלע צווישען די חסידים.

דער בעל־שם איז געווארען וואס א טאג גרעסער און בעריהמטער. פון נאהענטע און ווייטע שטעדט פלעגען קומען פיעל פון זיינע פערעהרער קיין מעזשיבעזש און פלעגען אבזיטצען ביי איהם אין שטוב גאנצע וואכען. אין די שטעדט, וואו זיינע חסידים האבען געוואהנט פלעגט ער מאכען רבנים, שוחטים, חזנים און מגידים. ער האט אפילו אייך פיעל געגנער („מתנגדים") געהאט וואס פלעגען נישט האלטען פון איהם, קוקענדיג אויף איהם ווי אויף א רמאי און אן עם־הארץ; איין מאל האט מען איהם אפילו גערופען צו דער גרויסער יודישער אסיפה, וואס האט דענסטמאל געהייסען „ועד־ארבע־ארצות", און מען האט איהם דארט געוואלט מבייש זיין און ארויסשטעלען פאר א נראבען יונג. נאר דאס אליין האט גאר ניט געהאלפען. זיין נאמען איז געווארען גרעסער און גרעסער. דאס זעהט מען דערפון, וואס די פולישע רבנים און גאונים האבען איהם און זיין תלמיד ר׳ יצחק בער מרגלית, צוזאמען מיט׳ן רב פון לעמבערג ר׳ חיים ראפאפארט, אויסגעקליבען צו דעם גרויסען ויכוח מיט די פראנקיסטען, דאס הייסט מיט דער סעקטע פון יעקב פראנק, וועלכע איז געווען ענטגעגען תלמוד, און צוליעב וועלכע דער קאמעניצער בישאף דעמבאווסקי האט פערברענט אינ׳ם יאהר 1757 ביז 1000 גמרות. דער ויכוח מיט די פראנקיסטען, אין וועלכען דער בעל־שם האט געשפיעלט א גרויסע ראלע, האט זיך געצויגען 3 טעג, פון כ״ג ביז כ״ו תמוז 1759, אין דעם לעמבערגער ארכיקאטהעדראלנעם קלויסטער, און האט זיך געענדיגט זעהר גוט פאר יודען, ראס הייסט, מען האט אויפגעהערט צו ברענען דעם תלמוד און די פראנקיסטען האבען זיך געמוזט טויפען, ווייל אין זייערע טענות געגען דעם תלמוד האט זיך מעהר און מעהר ארויסגעשטעלט זייער נאהענטקייט צום קריסטענטהום. דער בעל־שם האט געהאט זעהר פיעל יסורים פון דער גאנצער מעשה. ער איז געווען אזוי פול מיט ליעבע אפילו צו די ערגסטע יודען, אז, האטש ער האט געזעהן די שלעכטע מעשים פון די פראנקיסטען, האט איהם דאך וועה געטהון דאס הארץ צוצוזעהען ווי א טהייל פונ׳ם יודישען פאלק רייסט זיך אין גאנצען אב פונ׳ם יודענטהום. אז ער האט זיך דערוואוסט, אז די פראנקיסטען האבען זיך געטויפט, האט ער געזאגט: „די שכינה קלאגט און זאגט: כל זמן דאס גליעד איז נאך צוזאמען מיט׳ן קערפער, איז נאך דא א האפענונג, איהם ווי עס איז אויסצוהיילען. אבער אז מען שניידט דאס גליעד אב, איז עס שוין פערפאלען אויף אייביג; ווארום יעדער יוד איז א גליעד פון דער שכינה".

אזוי גרויס איז געווען זיין ליעבשאפט אפילו צו די פושעי־ישראל!

נאך זיין ויכוח מיט די פראנקיסטען האט שוין דער בעל־שם ניט לאנג געלעבט. אום פסח 1760 איז ער שטארק קראנק געווארען אויף דעם מאגען. די תלמידים האבען געזעהען, אז ער ווערט פון טאג צו טאג אבגעשוואכטער, האבען זיי שוין גאר ניט געוואלט אבפאהרען פון מעזשיבעש. די ערשטע נאכט פון שבועות זענען זיי אלע א גאנצע נאכט אבגעזעסען נעבען איהם. אויף מארגען האט ער זיי געזאגט, אז עס איז געקומען זיין צייט... ביי טאג זענען די שטאדט־לייט געקומען איהם מבקר־חולה זיין, און ער האט, ליגענדיג אויפ׳ן בעט און זיינע תלמידים ארום איהם, זיי געזאגט תורה און זיי ערקלערט זיין שיטה, ווי גאט צו דיענען. זיין שטימע איז געווען זעהר שוואך, קוים וואס מען האט געהערט זיינע ווערטער. ער האט בעמערקט, ווי אלע ארום איהם זענען פערטרויערט און האט געזאגט: „וועגען מיר אליין זארג איך נישט, ווארום איך ווייס קלאר, אז איך וועל פון איין טהיר ארויסגעהן און אין די אנדערע אריינגעהן".

אין עטליכע שעה ארום איז דער ערשטער גרויסער רבי פון די חסידים נפטר געווארען (ו׳ סיון, תק״ך 1760). די לעגענדע דערצעהלט, אז ביידע זייגערס ביים בעל־שם אין שטוב האבען זיך אין דערזעלביגער מינוט אבגעשטעלט...

אדעסא, ר״ח ניסן. — יוסף קלויזנער.

נדבה.

פיר די פועלים אין ארץ־ישראל: ה׳ מענדל פאם קראקא 5 קראנען.

בריעפקאסטען דער אדמיניסטראציאן.

אן ה״ה ח. ביטענסקי, ישראל וואליאנסקי, שלמה בערמאן און אנדערע:

די אבאנענטען וועלכע האבען אונז אין אנהייב יאהר געשיקט 250 אדער 3 ר״כ זענען ביי אונז פערשריעבען געווארען, אזוי ווי די וועלכע האבען געשיקט נור 2 ר״כ, אויף דער ערשטער ראטע כדי זיי זאלען דעם זכות ניט פערלירען צו האבען אונזער צייטונג פיר 5 ר״כ א יאהר און ניט מוזען צאהלען פיר 2 האלבע יאהרען בעזונדער — 6 ר״כ.

אזוי האבען מיר אויך מודיע געווען אין אונזערע מודעות אין דעם „יוד" נו׳ 12 און 13.

און מיר בעטען דעריבער צוצושיקען די איבריגע צו 5 ר״כ, אום מיר זאלען קענען גלייך אנהייבען ווידער שיקען די בלעטער פון נומר 14—15 און ווייטער.

נו׳ 2035 אין בריטשאני: דער פרייז פון „פפלאנצענלעבען איז 30 ק״פ.

ה׳ נאוואסעלסקי קיעוו: די היסטאריע קאסט פיר אונזערע אבאנענטען 2.30 מיט פארטא.

ה׳ דרויאן אין ליוצין: דער נו׳ 37 פעהלט; שרייבט וואס זאל מען אייך שיקען פיר אייערע 14 ק״פ?

ה׳ פעלדמאן אין פעטראוועראווקא: איהר האט נאך קיין געלד ניט געשיקט און דער נו׳ 14-15 געהערט צום צווייטען פיערטיל יאהר.

יתבשרו נא ההורים והמורים

היודעים מה העת דורשת מאתם והחפצים בהתקדמות בניהם ותלמידיהם בתורת ה׳ במהירות במדה מרובה ועצהיו״ט כי נשלם עד גמירא באותיות גדולות עם נקודות וטעמים מתורגם יהודית פשוטה וקלה הספר

עֹוזֵר הַמּוֹרֶה וְהַתַּלְמִיד

או חוּמָשׁ לְבָתֵּי סֵפֶר וְלָעָם

ספר־עזר לקטנים ולגדולים, ללמוד וללמד את כל דברי התורה אות באות בלי כל שנוי וקצור **על פי שטה חדשה פשוטה וקלה** בשם שיטת־הטורים ליניען־סיסטעם.

מאת יוסף בן יהודה מאגילניצקי מראססיין.

מהיר הספרים הוא: **המשה חומשי התורה בשלמות** 2 ר׳ 40 ק׳ (פארטא הפשי). מחיר כל חומש לבדו 60 קאפ׳ (פארטא חפשי), לבד זה יקבל כל קונה תשורה (ראה למטה). הנחה גדולה למו״ס, הדרים ובתי ספר. הספרים נדפסו על ניר יפה ולכל ספר קשור „כרטיס־הלמוד״.

אך למותר הוא להרבות בשבח הספר הפשוט והמועיל הזה היחיד במינו בספרותנו הפדגוגית, כי כבר ראוהו פדגוגים מצוינים והכמים שונים ויאשרוהו, מבקרים נאמנים בארצנו ובהו״ל ויהללוהו.

קובץ שירי ציון ושירי עם

בהוצאה השנית מה„קובץ״ הנ״ל נדפסו מיטב שירי ציון ושירי עם עברית ויהודית אשר יושרו במנגינות בכל תפוצות ישראל מאת משוררים נודעים כמו: אם אשכחך (מ. מ. דאליצקי); משאת נפשי (מאנע); דארט ווא דיא צעדער (ד״ר פעלד); שירי ערש (ליפשיץ); זאמד און שטערן (פרוג); התקוה (אימבער); ציון ציון (ר׳ מרדכי הלוי ז״ל) ועוד. הקובץ נדפס בתבנית „וועסטען־טאש״ הטוב מאד לשים בצלחת להיות מוכן לשיר בו בחברת רעים ומכורך בכריכה קלה ויפה. מהירו רק 10 קאפ׳, המשה עקז׳ 30 ק׳, למו״ס, למורים ואגודות ציוניות 25 קאפ׳. הקונה הומש אחד או ההה״ת הנ״ל ישיג את הקובץ הנם.

להשיג את כל הנ״ל בכל בתי מסחר הספרים **וגם אצל חברת „אחיאסף״.**

המכירה הראשית אצל:

Ш. Лессемъ, Вильна м. Стефановская д. Городиша.
Sch. Lessem, Wilna.

I. КЛАУСНЕРЪ.

ДУХОВНЫЙ СІОНИЗМ

и его главный представитель.

Опытъ обстоятельнаго изложенія и характеристики сіонистсткой доктрины „Ахадъ-Гаама".

Цѣна 40 коп., съ перес. 46 коп. Сіонистскимъ кружкамъ значительная уступка.

Продается въ книжномъ магазинѣ Издательства „Ахіасафъ", Варшава.

יצא לאור ונשלה להחותמים

„הדור״ Nr. 17

וזה תבן עניניו:

הקולטורא העברית מה היא? — ד״ר ש. ברנפלד.
השקפה על דברי המדינות.
בארצות המערב. טז. — ש. ב״ר.
ברוסיה. — A.
במכתבי־העתים. — —w—
מאורעות ומעשים.
היהודי הנצחי באגדה ובפואיזיה. II. — ה׳ י. ל. ברוכוויץ.
בליל אביב. (שיר) — מ. מ. הורוויץ.
אשר בן אשר. (ציור) — י. שטיינברג.
ארוכות וקצרות. VII. (פיליטון) — אפיתי.

תנאי החתימה: באוסטריה־אונגריה: לשנה 14 קראנען, להצי שנה 7 קראנען, לרבע שנה 3,50 קראנען. ברוסיה: לשנה 6 רו״כ, להצי שנה 3 רו״כ, לרבע שנה 1,50. באשכנז לשנה 12 מארק, באנגליה לשנה 12 שילינג. בשאר ארצות לשנה 17 פרנק. בארץ ישראל לשנה 15 פראנק.

Издательство „АХІАСАФЪ", Варшава.

השלח

מכתב-עתי חדשי למדע, לספרות ולעניני החיים.

המו״ל: **חברת „אחיאסף״.** העורך: **אשר גינצבורג.**

שנה רביעית

יצאה לאור החוברת הרביעית

וזה תכן עניניה:

א) התלמוד (סקירה כללית—המשך). — תלמודי.
ב) שמואל דוד לוצאטו (למלאת מאה שנה מיום הולדו—סוף) — יוסף קלויזנר.
ג) בעמק הבכא (ספור. חלק ג׳—המשך). — מענדעלי מוכר ספרים.
ד) חסידים פורצי גדר. — שמעון דובנאוו.
ה) ישראל וארצו בחזון הספורים (מאמר שני—סוף). — מרדכי בן הלל הכהן.
ו) „לכו והתפרנסו זה מזה״. — עוקץ.
ז) שירתי (שיר). — ח. נ. ביאליק.
ח) הפלוסופיה הדתית (בקורת). — ד״ר ד. ניימרק
ט) מן המערב (ה). — ד״ר ש. ב
י) מכתבים מרוסיא (ב.). — אבא.
יא) השקפה כללית. (XII). — עברי.
יב) ספרותנו (ב). — יוסף קלוזנר.

מחיר החתימה לשנה: ברוסיה 6 רו״כ, באוסטריה-הונגריה 16 קראנען; באשכנז 13 מארק, בשאר ארצות 17 פראנק, בארץ-ישראל 15 פראנק

להצי שנה: חצי המחיר הנ״ל.

להחותמים על „השלח״ ו„הדור״ ביחד יוזל המהיר בשני רו״כ, וישלמו לשנה 10 רו״כ, לחצי שנה 5 רו״כ, לרבע 2.50 רו״כ.

כתבת השלח:

Издательство „АХІАСАФЪ" Варшава.

געזעללשאפט „כרמל" וואַרשאַ

אבטהיילונג אין אדעססא.

אויסשליסליכער פערקויף פיר גאנץ רוסלאנד **פון נאטירליכען וויין און קאניאק**

וועלכע ווערען אויסגעארבייט אין

דער עטיקעט איז בעשטעטיגט פון דער רוסישער רעגירונג

די מארקע איז בעשטעטיגט פון דער רוסישער רעגירונג.

באראן ראטהשילדס

ווײַנקעלערן

אין די

יודישע קאלאניעס

פון

ארץ ישראל

גאלד-מעדאל פאריז 1900

אלע וויינען און קאָניאקען פון „כרמל (אויסער ווערמוטה) זענען כשר אויף פסח און עס איז אָבגעשיידט פון זיי תרומות און מעשרות כדין וכדת.

אונזערע וויינען און קאָניאקען איז צו בעקומען אין אלע גרויסע וויינהאנדלונגען אין גאנץ רוסלאַנד.

כדי צו בעוואָרנען כרמל-וויין און קאָניאקען פון נאכגעפעלשטע, פערקויפען מיר אונזערע וויינען און קאָניאקען נור אין פלעשער פערזיגעלט מיט אונזער סטעמפעל און פערקניפט מיט דער פלאָמבע פון „כרמל".

אדרעס פיר בריעף: Одесса אַדער Товарищество „Кармелъ" Варшава

אדרעס פיר דעפעשען: Одесса אַדער **Кармелъ Варшава**

צום אדרעסער ראיאן געהערען די גובערניעס: חערסאָן, קישיניעוו, יעקאַטערינאסלאוו, פאָלטאוואַ, סמאָלענסק, מאָ-הילעוו, צערניגאוו, ארעל, קורסק, ק״ים און קאווקאז.

L'ECHO SIONISTE

(2-e année)

Seul organe sioniste paraissant en langue française le 5 et le 20 de chaque mois

Administrateur: Dr. ADOLPHE RASKINE.

Adresser lettre chargées à M. le Dr. Adolphe Raskine, 110, Boulevard Arago, Paris. XVIe

Prix d'abonnement: un an 4 roubles ou 10 francs, Six mois 2 roubles ou 6 francs. La Rédaction n'accepte pas de timbres poste.

La Collection complète de la première année de **l'Echo Sioniste** est en vente au prix de 5 francs.

Administrateur: Dr. A. RASKINE.

ПАРОВАЯ ТИПОЛИТОГРАФІЯ

Ш. М. Волобринскаго

ВЪ БѢЛОСТОКѢ.

Имѣетъ опытнаго управляющаго, специалиста по печатному дѣлу.

Preis halbjährlich für Deutschland und Oesterreich-Ungarn M. 3.50, Ausland M. 4.— (Franco-Zustellung)

Zu beziehen durch die Buchhandlungen oder vom Verlage:

S. CALVARY & Co., Berlin, NW. 7. Neue Wilhelmstrasse 7.

und auch durch Verlag „ACHIASAF", Warschau.